

ΑΝΩΤΑΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ

(Εφέσεις κατά απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ.
177/18, 75/19, 76/19, 77/19, 79/19, 80/19, 84/19 και 85/19)

10 Απριλίου, 2020

[ΝΙΚΟΛΑΤΟΣ, Π., ΝΑΘΑΝΑΗΛ, ΠΑΜΠΑΛΛΗΣ, ΠΑΝΑΓΗ, ΠΑΡΠΑΡΙΝΟΣ,
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, ΛΙΑΤΣΟΣ, ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ, ΓΙΑΣΕΜΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ,
ΨΑΡΑ-ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ, ΠΟΥΓΙΟΥΡΟΥ, ΜΑΛΑΧΤΟΣ, ΔΔ.]

Έφεση κατά Απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 177/18

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΕΣΩ

1. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
2. ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΥ

Εφεσεύοντες/Καθ' ων η αίτηση

v.

xxx ΑΥΓΟΥΣΤΗ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ

Εφεσιβλήτων/Αιτητών

Έφεση κατά Απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 75/19

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΕΣΩ

1. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
2. ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΥ

Εφεσεύοντες/Καθ' ων η αίτηση ν.

1. xxx ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΥ
2. xxx ΚΟΝΙΔΑΡΗ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ

Εφεσιβλήτων/Αιτητών

Έφεση κατά Απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 76/19

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΕΣΩ

1. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
2. ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΥ

Εφεσεύοντες/Καθ' ων η αίτηση ν.

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ xxx ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ

Εφεσιβλήτων/Αιτητών

Έφεση κατά Απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 77/19

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΕΣΩ

1. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
3. ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΥ

Εφεσεύοντες/Καθ' ων η αίτηση

ν.

xxx ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ

Εφεσιβλήτων/Αιτητών

Έφεση κατά Απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 79/19

1. ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
2. ΑΡΧΗ ΛΙΜΕΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

Εφεσεΐοντες/Καθ' ων η αίτηση

v.

xxx ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ (Προσφ. 962/14)

xxx ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (Προσφ. 963/14)

Εφεσιβλήτων/Αιτητών

Έφεση κατά Απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 80/19

1. ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
2. ΑΡΧΗ ΛΙΜΕΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

Εφεσεΐοντες/Καθ' ων η αίτηση

v.

xxx xxx ΝΤΕΜΠΤΖΙΑΝ

Εφεσίβλητης/Αιτήτριας

Έφεση κατά Απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 84/19

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Εφεσεΐουσα/Καθ' ης η αίτηση

v.

1. xxx ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ (Υπ. Αρ. 1938/12)
2. xxx ΣΤΑΥΡΟΥ (Υπ. Αρ. 1992/12)
3. xxx Χ"ΣΑΒΒΑ (Υπ. Αρ. 2009/12)
4. xxx ΝΙΚΟΛΑΟΥ (Υπ. Αρ. 2065/12)
5. xxx ΕΥΘΥΜΙΟΥ (Υπ. Αρ. 2066/12)
6. xxx ΣΙΗΠΙΛΛΗ (Υπ. Αρ. 2067/12)
7. xxx ΙΩΑΝΝΟΥ (Υπ. Αρ. 85/13)
8. xxx ΛΟΙΖΙΔΟΥ (Υπ. Αρ. 86/13)

9. xxx ΣΙΔΕΡΑ (Υπ. Αρ. 87/13)

Εφεσιβλήτων/Αιτητών

Έφεση κατά Απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 85/19

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Εφεσείουσα/Καθ' ης η αίτηση

v.

1. xxx ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ

Εφεσιβλήτων/Αιτητών

-

ΕΔΔ Αρ. 177/18.

Κ. Κληρίδης, Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας μαζί με τις Ε. Συμεωνίδου (κα) και Ειρ. Νεοφύτου (κα), Δικηγόρους της Δημοκρατίας Α΄, για τους εφεσείοντες.

Αλ. Μαρκίδης μαζί με τον Φ. Καμένο για Μαρκίδης, Μαρκίδης & Σία ΔΕΠΕ, Α. Παναγιώτου, Γ. Χατζηπέτρου και Βρ. Χατζηχάννας, για τους εφεσίβλητους.

ΕΔΔ Αρ. 75/19.

Κ. Κληρίδης, Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας μαζί με τις Ε. Συμεωνίδου (κα) και Ειρ. Νεοφύτου (κα), Δικηγόρους της Δημοκρατίας Α΄, για τους εφεσείοντες.

Αλ. Μαρκίδης μαζί με τον Φ. Καμένο για Μαρκίδης, Μαρκίδης & Σία ΔΕΠΕ, Α. Παναγιώτου, Α.Σ. Αγγελίδης με Σ. Αγγελίδη, Χ. Κληρίδης για Χρ. Βασιλειάδης & Σία ΔΕΠΕ, Γ. Χατζηπέτρου και Α. Σαουρής, για τους εφεσίβλητους.

-

-

ΕΔΔ Αρ. 76/19.

Κ. Κληρίδης, Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας μαζί με τις Ε. Συμεωνίδου (κα) και Ειρ. Νεοφύτου (κα), Δικηγόρους της Δημοκρατίας Α΄, για τους εφεσείοντες.

Αλ. Μαρκίδης μαζί με τον Φ. Καμένο για Μαρκίδης, Μαρκίδης & Σία ΔΕΠΕ, Α. Παναγιώτου, Δ. Στεφανίδης μαζί με τον κ. Θ. Αναστασιάδη και Γ. Χατζηπέτρου, για τους εφεσίβλητους.

-

ΕΔΔ Αρ. 77/19.

Κ. Κληρίδης, Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας μαζί με τις Ε. Συμεωνίδου (κα) και Ειρ. Νεοφύτου (κα), Δικηγόρους της Δημοκρατίας Α΄, για τους εφεσείοντες.

Αλ. Μαρκίδης μαζί με τον Φ. Καμένο για Μαρκίδης, Μαρκίδης & Σία ΔΕΠΕ και Γ. Χατζηπέτρου, για τους εφεσίβλητους.

-

ΕΔΔ Αρ. 79/19.

Κ. Κληρίδης, Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας μαζί με τις Ε. Συμεωνίδου (κα) και Ειρ. Νεοφύτου (κα), Δικηγόρους της Δημοκρατίας Α΄, για την εφεσείουσα 1.

Α. Κουντουρή (κα) με Στ. Μαξούτη (κα) για Τ. Παπαδόπουλος & Συνεργάτες ΔΕΠΕ, για την εφεσείουσα 2.

Γ. Χατζηπέτρου, για τους εφεσίβλητους.

ΕΔΔΑρ. 80/19.

Κ. Κληρίδης, Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας μαζί με τις Ε. Συμεωνίδου (κα) και Ειρ. Νεοφύτου (κα), Δικηγόρους της Δημοκρατίας Α΄, για την εφεσείουσα 1.

Α. Κουντουρή (κα) με Στ. Μαξούτη (κα) για Τ. Παπαδόπουλος & Συνεργάτες ΔΕΠΕ, για την εφεσείουσα 2.

Χ. Κληρίδης για Χρ. Βασιλειάδης & Σία ΔΕΠΕ, για την εφεσίβλητη.

-

ΕΔΔ Αρ. 84/19.

Γ. Τριανταφυλλίδης με Ρ. Πασιουρτίδη (κα) για Α. Τριανταφυλλίδης & Υιοι ΔΕΠΕ, για την εφεσείουσα.

Ελ. Τόλλα (κα) για Μ. Ηλιάδης & Συνεταίροι ΔΕΠΕ, για τους εφεσίβλητους.

-

ΕΔΔ Αρ. 85/19.

Γ. Τριανταφυλλίδης με Ρ. Πασιουρτίδη (κα) για Α. Τριανταφυλλίδης & Υιοι ΔΕΠΕ, για την εφεσείουσα.

Ελ. Τόλλα (κα) για Μ. Ηλιάδης & Συνεταίροι ΔΕΠΕ, για τους εφεσίβλητους.

ΝΙΚΟΛΑΤΟΣ, Π.: Η απόφαση της πλειοψηφίας συντάχθηκε από τους Νικολάτο, Π. και Οικονόμου, Δ. και με αυτή συμφωνούν οι: Νικολάτος, Π., Παμπαλλής, Παναγή, Χριστοδούλου, Σταματίου, Οικονόμου, Ψαρά-Μιλτιάδου και Μαλαχτός, ΔΔ. Ο Ναθαναήλ, Δ. ετοίμασε απόφαση μειοψηφίας και με αυτή συμφωνεί και η Πούγιουρου, Δ. Ο Παρπαρίνος, Δ. ετοίμασε δική του απόφαση μειοψηφίας όπως και ο Λιάτσος, Δ. Ο Γιασεμής, Δ. ετοίμασε απόφαση με το ίδιο αποτέλεσμα αλλά διαφορετικό σκεπτικό από εκείνο της πλειοψηφίας.

-

-

-

-

-

Α Π Ο Φ Α Σ Η

ΝΙΚΟΛΑΤΟΣ, Π.:

Εισαγωγή.

Το 2011 το κράτος, υπό τις ιδιαίτερα δυσχερείς οικονομικές συνθήκες για τον τόπο και ακραίας οικονομικής κρίσης, όπως έχει αναγνωρισθεί από την

Ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην υπόθεση Χαραλάμπους κ.α. ν. Κυπριακής Δημοκρατίας (2014) 3 ΑΑΔ 175, προχώρησε στην υιοθέτηση νομοθετικών μέτρων για την περιστολή των δαπανών του δημόσιου τομέα.

Ειδικότερα προβλέφθηκε:

(α) η αποκοπή από τους μηνιαίους μισθούς, ποσού που αντιστοιχεί σε ποσό 3%. Επίσης για σκοπούς του κυβερνητικού Σχεδίου Συντάξεων καθορίστηκαν περιοδικές εισφορές υπαλλήλου σε 2% των εκάστοτε ετησίων συντάξιμων

[1]

απολαβών του (Ν. 113(I)/2011).—

(β) η μη παραχώρηση προσαυξήσεων και τιμαριθμικών αυξήσεων στους

[2]

μισθούς και στις συντάξεις (Ν. 192(I)/2011),—

Ακολούθως, το 2012, υπό τις ίδιες συνθήκες ακραίας οικονομικής κρίσης το κράτος προχώρησε σε μείωση των απολαβών και συντάξεων των

αξιωματούχων, εργοδοτούμενων και συνταξιούχων της δημόσιας υπηρεσίας και

[3]

του ευρύτερου δημόσιου τομέα (Ν. 168(I)/2012).—

Πιο αναλυτικά και αρχίζοντας από το ζήτημα της μείωσης των μισθών και συντάξεων:

Μείωση μισθών και συντάξεων (Ν. 168(I)/2012).

Προβλέφθηκε μείωση, από Δεκέμβριο 2012 των μισθών κλιμακωτά, υπό την έννοια της αύξησης του ποσοστού αποκοπής ανάλογα με το ύψος του μισθού. Εν τέλει, προβλέφθηκε ο τερματισμός της μείωσης των απολαβών και των συντάξεων με ισχύ από 1.1.2023.

-

Στο προοίμιο του Νόμου αναγράφονται τα εξής:

«Επειδή κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα η Δημοκρατία διέρχεται δύσκολη οικονομική περίοδο και, προς αποφυγή περαιτέρω επιδείνωσης της δημοσιονομικής κατάστασης, καθίσταται αναγκαίο όπως περιορισθούν οι δαπάνες του δημόσιου τομέα, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης και των σχολικών εφορειών και

Επειδή, για τον ανωτέρω σκοπό καθίσταται αναγκαίο, μεταξύ άλλων, να μειωθούν οι απολαβές και οι συντάξεις που καταβάλλονται σε αξιωματούχους, εργοδοτούμενους και συνταξιούχους της κρατικής υπηρεσίας, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης και των σχολικών εφορειών.»

-

Οι μειώσεις ρυθμίστηκαν δια του άρθρου 3 το οποίο παρατίθεται όπως ήταν αρχικά. Στη συνέχεια παρατίθεται όπως τροποποιήθηκε αργότερα με τον Νόμο 31(Ι)/13 και ακολούθως όπως τροποποιήθηκε με τον Νόμο 94(Ι)/18:

-

Αρχικό κείμενο (Ν.168(Ι)/2012):

«3. Ανεξάρτητα από τις διατάξεις οποιουδήποτε άλλου νόμου ή Κανονισμών ή διοικητικών ρυθμίσεων ή πρακτικών που ρυθμίζουν θέματα καταβολής απολαβών και σύνταξης, οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές αξιωματούχων και εργοδοτουμένων και οι συντάξεις των συνταξιούχων, μειώνονται, ως ακολούθως:

(α) Οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές ή και η μηνιαία σύνταξη, που δεν υπερβαίνουν το ποσό των χιλίων ευρώ (€1.000,00), δεν μειώνονται κατά οποιοδήποτε ποσό·

(β) οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές ή και η μηνιαία σύνταξη που υπερβαίνουν το ποσό των χιλίων ευρώ (€1.000,00) μειώνονται κλιμακωτά ως ακολούθως:

(i) για κάθε ευρώ από χίλια ένα (€1.001,00) και άνω έως χίλια πεντακόσια ευρώ (€1.500,00), κατά ποσοστό 6,5%,

- (ii) για κάθε ευρώ από χίλια πεντακόσια ένα (€1.501,00) και άνω έως δύο χιλιάδες ευρώ (€2.000,00), κατά ποσοστό 8,5%,
 - (iii) για κάθε ευρώ από δύο χιλιάδες ένα (€2.001,00) και άνω έως τρεις χιλιάδες ευρώ (€3.000,00), κατά ποσοστό 9,5%,
 - (iv) για κάθε ευρώ από τρεις χιλιάδες ένα (€3.001,00) και άνω έως τέσσερις χιλιάδες ευρώ (€4.000,00), κατά ποσοστό 11,5%,
 - (v) για κάθε ευρώ από τέσσερις χιλιάδες ένα (€4.001,00) και άνω, κατά ποσοστό 12,5%.
- (γ) Με ισχύ από την 1η Ιανουαρίου, 2014, οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές ή και η μηνιαία σύνταξη πέραν του ενός ευρώ (€1,00) μειώνονται κατά 3%, επιπρόσθετα από τη μείωση που προβλέπεται στα εδάφια 3(α) και 3(β).

Η εφαρμογή της ισχύος του Ν. 168(I)/2012 ρυθμίστηκε δια του άρθρου 9 ως ακολούθως:

«9. Ο παρών Νόμος εφαρμόζεται ως ακολούθως:

(α) Οι πρόνοιες του άρθρου 3(α) και 3(β) εφαρμόζονται επί των απολαβών των μηνών Δεκεμβρίου 2012 και εντεύθεν, περιλαμβανομένου και του 13ου μισθού του 2012.

(β) Η πρόνοια του εδαφίου 3(γ) εφαρμόζεται επί των απολαβών του μήνα Ιανουαρίου του 2014 και εντεύθεν.»

Τροποποίηση δια του Ν. 31(I)/2013:

Με το Ν. 31(I)2013 αντικαταστάθηκαν οι παράγραφοι (α) και (β) του βασικού Νόμου με τις ακόλουθες νέες παραγράφους και διεγράφη η παράγραφος (γ) του βασικού Νόμου:

«(α) Με ισχύ από την 1^η Ιουνίου, 2013 οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές ή και η μηνιαία σύνταξη μειώνονται ως ακολούθως:

- (i) για κάθε ευρώ από ένα σεντ (€0,01) και άνω έως χίλια ευρώ (€1.000,00), κατά ποσοστό 0,8%.
- (ii) για κάθε ευρώ από χίλια ευρώ και ένα σεντ (€1.000,01) και άνω έως χίλια πεντακόσια ευρώ (€1.500,00) κατά ποσοστό 7,3%,
- (iii) για κάθε ευρώ από χίλια πεντακόσια ευρώ και ένα σεντ (€1.500,01) και άνω έως δύο χιλιάδες ευρώ (€2.000,00) κατά ποσοστό 9,3%,
- (iv) για κάθε ευρώ από δύο χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€2.000,01) και άνω έως τρεις χιλιάδες ευρώ (€3.000,00) κατά ποσοστό 10,5%,
- (v) για κάθε ευρώ από τρεις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€3.000,01) και άνω έως τέσσερις χιλιάδες ευρώ (€4.000,00) κατά ποσοστό 13%,

(vi) για κάθε ευρώ από τέσσερις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€4.000,01) και άνω κατά ποσοστό 14.5%.

(β) Με ισχύ από την 1^η Ιανουαρίου 2014, οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές ή και η μηνιαία σύνταξη πέραν του ενός ευρώ (€1,00) μειώνονται κατά ποσοστό 3%, επιπρόσθετα από τη μείωση που προβλέπεται στην παράγραφο (α).»

Τροποποίηση δια του Ν. 94(Ι)/2018:

Με το Ν. 94(Ι)/2018 το άρθρο 3 τροποποιήθηκε ως ακολούθως:

«2. Το άρθρο 3 του βασικού νόμου τροποποιείται ως ακολούθως: (α) Με την αντικατάσταση της παραγράφου (α) αυτού με την ακόλουθη νέα παράγραφο:

«(α) Με ισχύ από την 1η Ιουλίου 2018 μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2018, οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές ή/και η μηνιαία σύνταξη μειώνονται ως ακολούθως:

- (i) Για κάθε ευρώ από ένα σεντ (€0,01) και άνω έως χίλια ευρώ (€1.000,00) κατά ποσοστό 1,8%,
- (ii) για κάθε ευρώ από χίλια ευρώ και ένα σεντ (€1.000,01) και άνω έως χίλια πεντακόσια ευρώ (€1.500,00) κατά ποσοστό 8,3%,
- (iii) για κάθε ευρώ από χίλια πεντακόσια ευρώ και ένα σεντ (€1.500,01) και άνω έως δύο χιλιάδες ευρώ (€2.000,00) κατά ποσοστό 10,3%,
- (iv) για κάθε ευρώ από δύο χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€2.000,01) και άνω έως τρεις χιλιάδες ευρώ (€3.000,00) κατά ποσοστό 13,5%,
- (v) για κάθε ευρώ από τρεις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€3.000,01) και άνω έως τέσσερις χιλιάδες ευρώ (€4.000,00) κατά ποσοστό 16%,
- (vi) για κάθε ευρώ από τέσσερις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€4.000,01) και άνω κατά ποσοστό 17,5%.»·

(β) με την προσθήκη αμέσως μετά την παράγραφο (α) αυτού, των ακόλουθων νέων παραγράφων:

«(β) Με ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2019 μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2019, οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές ή/και η μηνιαία σύνταξη μειώνονται ως ακολούθως:

- (i) Για κάθε ευρώ από χίλια ευρώ και ένα σεντ (€1.000,01) και άνω έως χίλια πεντακόσια ευρώ (€1.500,00) κατά ποσοστό 5,8%,
- (ii) για κάθε ευρώ από χίλια πεντακόσια ευρώ και ένα σεντ (€1.500,01) και άνω έως δύο χιλιάδες ευρώ (€2.000,00) κατά ποσοστό 7,8%,
- (iii) για κάθε ευρώ από δύο χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€2.000,01) και άνω έως τρεις χιλιάδες ευρώ (€3.000,00) κατά ποσοστό 13,5%,

- (iv) για κάθε ευρώ από τρεις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€3.000,01) και άνω έως τέσσερις χιλιάδες ευρώ (€4.000,00) κατά ποσοστό 16%,
- (v) για κάθε ευρώ από τέσσερις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€4.000,01) και άνω κατά ποσοστό 17,5%.

(γ) Με ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2020 μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2020, οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές ή/και η μηνιαία σύνταξη μειώνονται ως ακολούθως:

- (i) Για κάθε ευρώ από χίλια ευρώ και ένα σεντ (€1.000,01) και άνω έως χίλια πεντακόσια ευρώ (€1.500,00) κατά ποσοστό 3,3%,
- (ii) για κάθε ευρώ από χίλια πεντακόσια ευρώ και ένα σεντ (€1.500,01) και άνω έως δύο χιλιάδες ευρώ (€2.000,00) κατά ποσοστό 5,3%,
- (iii) για κάθε ευρώ από δύο χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€2.000,01) και άνω έως τρεις χιλιάδες ευρώ (€3.000,00) κατά ποσοστό 11%,
- (iv) για κάθε ευρώ από τρεις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€3.000,01) και άνω έως τέσσερις χιλιάδες ευρώ (€4.000,00) κατά ποσοστό 13,5%,
- (v) για κάθε ευρώ από τέσσερις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€4.000,01) και άνω κατά ποσοστό 15%.

(δ) Με ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2021 μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2021, οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές ή/και η μηνιαία σύνταξη μειώνονται ως ακολούθως:

- (i) Για κάθε ευρώ από χίλια ευρώ και ένα σεντ (€1.000,01) και άνω έως χίλια πεντακόσια ευρώ (€1.500,00) κατά ποσοστό 0,8%, 494
- (ii) για κάθε ευρώ από χίλια πεντακόσια ευρώ και ένα σεντ (€1.500,01) και άνω έως δύο χιλιάδες ευρώ (€2.000,00) κατά ποσοστό 2,8%,
- (iii) για κάθε ευρώ από δύο χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€2.000,01) και άνω έως τρεις χιλιάδες ευρώ (€3.000,00) κατά ποσοστό 8,5%,
- (iv) για κάθε ευρώ από τρεις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€3.000,01) και άνω έως τέσσερις χιλιάδες ευρώ (€4.000,00) κατά ποσοστό 11%,
- (v) για κάθε ευρώ από τέσσερις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€4.000,01) και άνω κατά ποσοστό 12,5%.

(ε) Με ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2022 μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2022, οι ακαθάριστες μηνιαίες απολαβές ή/και η μηνιαία σύνταξη μειώνονται ως ακολούθως:

- (i) Για κάθε ευρώ από δύο χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€2.000,01) και άνω έως τρεις χιλιάδες ευρώ (€3.000,00) κατά ποσοστό 5%,
- (ii) για κάθε ευρώ από τρεις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€3.000,01) και άνω έως τέσσερις χιλιάδες ευρώ (€4.000,00) κατά ποσοστό 7,5%,

(iii) για κάθε ευρώ από τέσσερις χιλιάδες ευρώ και ένα σεντ (€4.000,01) και άνω κατά ποσοστό 9%.

(στ) Με ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2023 τερματίζεται η μείωση των ακαθάριστων μηνιαίων απολαβών ή και της μηνιαίας σύνταξης.» και

(γ) με τη διαγραφή της παραγράφου (β) αυτού.

Έναρξη και λήξη της ισχύος του παρόντος Νόμου.

3. Η ισχύς του παρόντος Νόμου λογίζεται ότι άρχισε την 1η Ιουλίου 2018 και λήγει την 1η Ιανουαρίου 2023.»

Σημειώνουμε ότι στο Ν. 94(Ι)/2018 περιελήφθη και το ακόλουθο προοίμιο:

«ΕΠΕΙΔΗ, σύμφωνα με τις διατάξεις του Άρθρου 167 του Συντάγματος, ο Υπουργός Οικονομικών μεριμνά για τη σύνταξη πλήρους προϋπολογισμού για κάθε οικονομικό έτος, ο οποίος μετά από την έγκρισή του από το Υπουργικό Συμβούλιο κατατίθεται στη Βουλή των Αντιπροσώπων για συζήτηση, έγκριση και ψήφισή του σε Νόμο,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ η Κυπριακή Δημοκρατία είναι δεσμευμένη, βάσει των υποχρεώσεών της που απορρέουν από τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ειδικότερα από τη συμμετοχή της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να υποβάλλει κάθε χρόνο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, βάσει των προνοιών του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ η ανάγκη των κυβερνήσεων να διατηρούν υγιή και βιώσιμα οικονομικά και να προλαμβάνουν τη δημιουργία υπερβολικών ελλειμμάτων στη γενική κυβέρνηση είναι ουσιώδους σημασίας για τη διασφάλιση της σταθερότητας στη Ζώνη του Ευρώ στο σύνολό της και συνεπώς αυτή απαιτεί την καθιέρωση συγκεκριμένων κανόνων, περιλαμβανομένου του «κανόνα ισοσκελίσης του προϋπολογισμού» και διόρθωσης αποκλίσεων, όταν προκύπτουν, ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ προκύπτει η ανάγκη να διασφαλιστεί ότι το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης δεν υπερβαίνει το τρία τοις εκατόν (3%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος σε τιμές αγοράς και ότι το χρέος της γενικής κυβέρνησης δεν υπερβαίνει ή ακολουθεί επαρκώς πτωτική πορεία προς το εξήντα τοις εκατόν (60%) του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος σε τιμές αγοράς, 492 Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε.: L 306, 23.11.2011, σ. 41. Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε.: L 209, 2.8.1997, σ.6. 20(Ι) του 2014 123(Ι) του 2016 133(Ι) του 2016 159(Ι) του 2017.

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ οι αρχηγοί των κρατών μελών ή κυβερνήσεων των κρατών μελών της Ζώνης του Ευρώ συμφώνησαν στις 9 Δεκεμβρίου 2011 σε μια ενισχυμένη αρχιτεκτονική για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση, που θα έχει ως βάση συνθήκες που αποτελούν το θεμέλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα διευκολύνει την υλοποίηση μέτρων που λαμβάνονται βάσει των Άρθρων 121, 126 και 136 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ η Κυπριακή Δημοκρατία είναι συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης για τη Σταθερότητα, τον Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση μεταξύ του Βασιλείου του Βελγίου, της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, του Βασιλείου της

Δανίας, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Ιρλανδίας, της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Ισπανίας, της Γαλλικής Δημοκρατίας, της Ιταλικής Δημοκρατίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λετονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, της Ουγγαρίας, της Μάλτας, του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, της Δημοκρατίας της Αυστρίας, της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, της Ρουμανίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας, της Σλοβακικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Φινλανδίας και του Βασιλείου της Σουηδίας, η οποία υπογράφηκε στις Βρυξέλλες στις 2 Μαρτίου 2012, και επικυρώθηκε στις 20 Απριλίου 2012, με την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου Αρ. 73.470, η οποία συμφωνία δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 3 του Άρθρου 169 του Συντάγματος συνθήκες, συμβάσεις και συμφωνίες που συνομολογούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του εν λόγω άρθρου έχουν από την ημέρα δημοσίευσής τους στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας αυξημένη ισχύ έναντι οποιουδήποτε ημεδαπού νόμου, υπό τον όρο ότι αυτές οι συνθήκες, οι συμβάσεις και οι συμφωνίες εφαρμόζονται, αντίστοιχα, και από το αντισυμβαλλόμενο μέρος,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ η Κυπριακή Δημοκρατία, σύμφωνα με την Οδηγία 2011/85/ΕΕ του Συμβουλίου της 8ης Νοεμβρίου 2011 σχετικά με τις απαιτήσεις για τα δημοσιονομικά πλαίσια των κρατών μελών, πρέπει να διατηρεί ισοσκελισμένο ή πλεονασματικό διαρθρωτικό δημοσιονομικό ισοζύγιο σε μεσοπρόθεσμη βάση,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ ο λόγος του Δημόσιου Χρέους ως προς το ΑΕΠ σε τιμές αγοράς υπερβαίνει το εξήντα τοις εκατόν (60%), όπως καθορίζεται από το Πρωτόκολλο (Αρ. 12), ο λόγος αυτός μειώνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του Κανονισμού (ΕΚ) 1467/97,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ, σύμφωνα με την Αρχή της Βιωσιμότητας, όπως προβλέπεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 4(1)(α)(i) του περί της Δημοσιονομικής Ευθύνης και Δημοσιονομικού Πλαισίου Νόμου, πρέπει οι δαπάνες, ο δανεισμός και το χρέος της γενικής κυβέρνησης να είναι διαχειρίσιμα, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, και να μην επιβάλλεται άδικο βάρος στις μελλοντικές γενιές,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ η Κύπρος έχει εισαγάγει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στον τομέα των δημόσιων οικονομικών, στο πλαίσιο του προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ στο πλαίσιο των πιο πάνω μεταρρυθμίσεων, κρίθηκε αναγκαία η μείωση των απολαβών και των συντάξεων που καταβάλλονται σε αξιωματούχους, εργοδοτούμενους και συνταξιούχους του δημόσιου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ μετά τη διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος το 2016 και τις διαπιστώσεις του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ότι η Κύπρος συμμορφώνεται με τους δημοσιονομικούς κανόνες του προληπτικού σκέλους του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης μέχρι το 2019,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ συμφωνήθηκε μηχανισμός συγκράτησης του ρυθμού αύξησης των συνολικών απολαβών στον δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα κάτω από τον ρυθμό ανάπτυξης του ονομαστικού ΑΕΠ,

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ είναι πλέον δυνατή η σταδιακή κατάργηση των μειώσεων επί των απολαβών και των συντάξεων των αξιωματούχων, εργοδοτούμενων και συνταξιούχων του δημόσιου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα·

Η Βουλή των Αντιπροσώπων ψηφίζει ως ακολούθως: .»

Μη παραχώρηση προσαυξήσεων και τιμαριθμικών αυξήσεων (Ν. 192(Ι)/2011).

Στο προοίμιο αναφέρονται τα ακόλουθα:

«Επειδή κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα η Δημοκρατία διέρχεται δύσκολη οικονομική περίοδο και, προς αποφυγή περαιτέρω επιδείνωσης της δημοσιονομικής κατάστασης, καθίσταται αναγκαίο όπως περιορισθούν οι δαπάνες του δημόσιου τομέα, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης και των σχολικών εφορειών και·

επειδή, για τον ανωτέρω σκοπό καθίσταται αναγκαίο, μεταξύ άλλων, όπως μην παραχωρηθούν προσαυξήσεις και τιμαριθμικές αυξήσεις στις απολαβές και στις συντάξεις που καταβάλλονται σε αξιωματούχους, εργοδοτούμενους και συνταξιούχους της κρατικής υπηρεσίας, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης και των σχολικών εφορειών και

επειδή το δημόσιο συμφέρον απαιτεί την εύρυθμη και ομαλή λειτουργία της κρατικής υπηρεσίας και του ευρύτερου δημόσιου τομέα με την πλήρωση εκείνων μόνον των κενών θέσεων, οι οποίες κρίνεται αναγκαίο να πληρωθούν ώστε να είναι δυνατή η εκτέλεση των αρμοδιοτήτων και καθηκόντων των θέσεων αυτών, γεγονός το οποίο υπό τις παρούσες συνθήκες δεν μπορεί να επιτευχθεί λόγω της δεινής κατάστασης των δημοσίων οικονομικών και αναστολής της πλήρωσης θέσεων προαγωγής και πρώτου διορισμού και προαγωγής με βάση τις διατάξεις του περί της Απαγόρευσης Πλήρωσης Κενών Θέσεων στο Δημόσιο και στον Ευρύτερο Δημόσιο Τομέα (Ειδικές Διατάξεις) Νόμου, όπως αυτός εκάστοτε τροποποιείται ή αντικαθίσταται· και·

επειδή κρίνεται σκόπιμο όπως μη επιβαρυνθούν με οποιονδήποτε τρόπο οι αντίστοιχοι προϋπολογισμοί από τη μισθοδοσία που αφορά τέτοιες θέσεις·»

Στο ερμηνευτικό άρθρο 2 του Νόμου, αναγράφεται ότι «μισθοδοσία» σημαίνει το μισθό που καταβάλλεται στον εργοδοτούμενο και περιλαμβάνει οποιαδήποτε γενική αύξηση μισθών, καθώς και το τιμαριθμικό επίδομα. Επίσης δίδεται η έννοια της προσαύξησης ως ακολούθως:

««Προσαύξηση» σημαίνει το καθορισμένο ποσό αύξησης που παραχωρείται σε εργοδοτούμενο, σύμφωνα με τους όρους απασχόλησής του, με τη συμπλήρωση δωδεκάμηνης υπηρεσίας, μέχρι να φτάσει στο ανώτατο σημείο της μισθολογικής κλίμακας του, νοουμένου ότι ικανοποιούνται ορισμένες προϋποθέσεις».

Το άρθρο 3 του Νόμου, αναφέρει ότι, για την περίοδο ισχύος του Νόμου, οι μισθοί των αξιωματούχων και των εργοδοτούμενων παραμένουν στο ύψος της 31^{ης} Δεκεμβρίου 2011 και, τηρουμένων των διατάξεων του Νόμου, η περίοδος 1.1.2012-31.12.2016, δεν λαμβάνεται υπόψιν κατά τον υπολογισμό της απαραίτητης υπηρεσίας, για σκοπούς παραχώρησης προσαυξήσεων.

Το άρθρο 8 του Νόμου παρατίθεται αυτούσιο:

«8.-(1) Ανεξάρτητα από τις διατάξεις οποιουδήποτε άλλου νόμου ή Κανονισμών ή διοικητικών ρυθμίσεων ή πρακτικών που ρυθμίζουν θέματα καταβολής απολαβών ή συντάξεων, το τιμαριθμικό επίδομα παραμένει σταθερό όπως ισχύει στις 31 Δεκεμβρίου, 2011, για σκοπούς υπολογισμού των απολαβών ή επιδομάτων ή άλλων οικονομικών ωφελημάτων αξιωματούχου ή εργοδοτούμενου ή της σύνταξης που χορηγείται σε συνταξιούχο, ή αναφορικά με αυτόν, για την περίοδο της ισχύος του παρόντος Νόμου.

(2) Η τιμαριθμική αναπροσαρμογή των απολαβών και των συντάξεων θα επαναρχίσει όταν συμφωνηθεί ο τρόπος και η συχνότητα αναθεώρησης του τιμαριθμικού επιδόματος, το οποίο και θα παραχωρείται σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που θα συμφωνηθούν.

(3) Ανεξάρτητα από τις διατάξεις οποιουδήποτε άλλου νόμου ή Κανονισμών ή διοικητικών ρυθμίσεων ή πρακτικών που ρυθμίζουν θέματα καταβολής απολαβών ή συντάξεων, αναστέλλεται η αναπροσαρμογή των αποδοχών αξιωματούχων ή εργοδοτούμενων δυνάμει του ετήσιου ποσοστού αύξησης μισθών και ημερομισθίων των εργαζομένων, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, για την περίοδο της ισχύος του παρόντος Νόμου.

Νοείται ότι η, με ισχύ από την 1^η Ιανουαρίου 2012, αύξηση των αποδοχών βάσει της αύξησης μισθών και ημερομισθίων των εργαζομένων των αξιωματούχων και εργοδοτούμενων από το 2011 σε σχέση με το 2010 δεν θα παραχωρηθεί.

Νοείται περαιτέρω ότι, οι αποδοχές των επηρεαζόμενων αξιωματούχων και εργοδοτούμενων θα αναπροσαρμοστούν από την 1^η Ιανουαρίου 2017 με βάση την αύξηση μισθών και ημερομισθίων των εργαζομένων για το 2016 σε σχέση με το 2015.»

για κυβερνητικό σχέδιο συντάξεων (Ν. 113(Ι)/2011).—

Το άρθρο 4 του Νόμου προνοεί ότι ο σκοπός του Νόμου είναι η διασφάλιση της βιωσιμότητας του Κυβερνητικού Σχεδίου Συντάξεων ή Σχεδίου Συντάξεων όμοιου με αυτό. Σύμφωνα με το άρθρο 4, ο εργοδότης, από την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του Νόμου, αποκόπτει από τις μηνιαίες απολαβές κάθε υπαλλήλου, ποσό που αντιστοιχεί σε ποσοστό ίσο με 3% επί του μισθού του υπαλλήλου. Το άρθρο 5 του Νόμου προνοεί για περιοδικές εισφορές υπαλλήλων σε ποσοστό 2% των ετήσιων συντάξιμων απολαβών τους.

-

-

Οι προσφυγές, η πρωτόδικη προσέγγιση και οι εφέσεις.

Οι εφεσίβλητοι, επηρεαζόμενα πρόσωπα από τους εν λόγω Νόμους, προσέφυγαν στο Διοικητικό Δικαστήριο προσβάλλοντας τους ως αντισυνταγματικούς και ιδιαίτερα ως αντιβαίνοντες προς το Άρθρο 23 του Συντάγματος το οποίο διασφαλίζει το δικαίωμα στην περιουσία. Το πρωτόδικο δικαστήριο, στις αντίστοιχες του αποφάσεις σε σχέση με κάθε μια από τις παραπάνω περιπτώσεις, αποδέχθηκε τις θέσεις των εφεσιβλήτων. Αναγνώρισε όλα τα επίδικα δικαιώματα, δηλαδή του μισθού, της προσαύξησης και του τιμαριθμικού επιδόματος, ως εμπύπτοντα στο μισθό, ως δικαίωμα ιδιοκτησίας που προστατεύεται από το Άρθρο 23 και μπορεί να περιοριστεί μόνο υπό τις προϋποθέσεις της παραγράφου 3 αυτού. Όσον αφορά τις συντάξεις, το πρωτόδικο δικαστήριο τις θεώρησε ως δικαίωμα ιδιοκτησίας και τους παρείχε την ανάλογη προστασία με αναφορά και πάλι στο Άρθρο 23.3. Εξ ου και οι υπό εξέταση τώρα εφέσεις οι οποίες

περιλαμβάνουν και την απόρριψη προδικαστικών ενστάσεων στις οποίες θα αναφερθούμε κατωτέρω. Υπάρχει και αντέφεση, στα πλαίσια της Ε.Δ.Δ. 76/19 αναφορικά με την κατ' ισχυρισμόν παράλειψη του πρωτόδικου δικαστηρίου να εξετάσει όλους τους προβληθέντες ισχυρισμούς ακύρωσης.

~~Το Άρθρο 23 του Συντάγματος και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)~~

Το Άρθρο 23 του Συντάγματος, το οποίο αποτέλεσε το επίκεντρο της επίδικης διαφοράς και το θεμέλιο των πρωτοδίκων αποφάσεων των εφεσιβλήτων, έχει ως ακολούθως: (παράτιθενται οι παράγραφοι 1, 2 και 3 που είναι εν προκειμένω σχετικές)

«1. Έκαστος, μόνος ή από κοινού μετ' άλλων, έχει το δικαίωμα να αποκτά, να είναι κύριος, να κατέχει, απολαύη ή διαθέτη οιασδήποτε κινητήν ή ακίνητον ιδιοκτησίαν και δικαιούται να απαιτή τον σεβασμόν του τοιούτου δικαιώματος αυτού.

Το δικαίωμα της Δημοκρατίας επί των υπογείων υδάτων, ορυχείων και μεταλλείων και αρχαιοτήτων διαφυλάσσεται.

2. Στέρησις ή/περιορισμός οιασδήποτε τοιούτου δικαιώματος δεν δύναται να επιβληθή ειμή ως προβλέπεται υπό του παρόντος άρθρου.

3. Η άσκησις τοιούτου δικαιώματος δύναται να υποβληθή διά νόμου εις όρους, δεσμεύσεις ή περιορισμούς απολύτως απαραίτητους προς το συμφέρον της δημοσίας ασφαλείας ή της δημοσίας υγείας ή των δημοσίων ηθών ή της πολεοδομίας ή της αναπτύξεως και χρησιμοποίησεως οιασδήποτε ιδιοκτησίας προς προαγωγήν της δημοσίας ωφελείας ή προς προστασίαν των δικαιωμάτων τρίτων.

Δια πάντα τοιούτον όρον, δέσμευσιν ή περιορισμόν, όστις μειώνει ουσιωδώς την οικονομικήν αξίαν της τοιαύτης ιδιοκτησίας, δέον να καταβάλληται το ταχύτερον δικαία αποζημίωσις, καθοριζομένη, εν περιπτώσει διαφωνίας, υπό πολιτικού δικαστηρίου».

Σχετικό επίσης είναι το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ (Πρωτόκολλο), το οποίο έχει ως ακολούθως:

«Άρθρον 1. - Προστασία της ιδιοκτησίας. Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους, υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους. Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουσι το δικαίωμα παντός κράτους όπως θέση εν ισχύι νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίον προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιον συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.»

-

Ο μισθός και η σύνταξη ως ιδιοκτησιακό δικαίωμα.

Με δεδομένο, ως κοινό έδαφος, ότι ο μισθός συνιστά ιδιοκτησιακό δικαίωμα, οι πρωτόδικες αποφάσεις ανέδειξαν και έθεσαν ως θεμέλιο τους την αναγνωρισμένη (Δέστε Χαραλάμπους (ανωτέρω)) διαφορά μεταξύ του Άρθρου 23 του Συντάγματος και του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου. Το άρθρο 1 επιτρέπει τον περιορισμό περιουσιακού δικαιώματος για λόγους δημοσίας ωφελείας, ενώ το Άρθρο 23.3 δεν περιλαμβάνει το δημόσιο συμφέρον ή τη δημόσια ωφέλεια στους λόγους περιορισμού του δικαιώματος ιδιοκτησίας που επιτρέπονται. Αντίθετα, ακολουθείται από το Σύνταγμα περιπτωσιολογική ρύθμιση η οποία καταλήγει σε «κλειστό αριθμό» επιτρεπομένων περιορισμών. Ως προς τούτο, συνεπώς, το Άρθρο 23 του Συντάγματος παρέχει μεγαλύτερη προστασία από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου. Δεν αμφισβητείται ότι σύμφωνα με το άρθρο 53 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 53 του Χάρτη Θεμελιακών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι θεμιτή η επίκληση δικαιώματος ή ελευθερίας της ΕΣΔΑ για να περιοριστεί ή να αναιρεθεί θεμελιώδες δικαίωμα που ήδη αναγνωρίζεται από την εθνική έννομη τάξη.

Υπό το φως της παραπάνω προσέγγισης το Διοικητικό Δικαστήριο, με αναφορά στην υπόθεση Κουτσελίνη-Ιωαννίδου κ.α. ν. Δημοκρατίας (2014) 3 ΑΑΔ 361, η οποία αφορούσε στην περιστολή των διπλών συντάξεων κρατικών αξιωματούχων με βάση το Ν. 88(Ι)/2011 έκρινε ότι, εφόσον το Άρθρο 23 επιτρέπει τον περιορισμό περιουσιακού δικαιώματος μόνο για τους καθοριζόμενους στην παράγραφο 3 λόγους και εφόσον οι μισθοί και οι συντάξεις αποτελούν ιδιοκτησία εν τη εννοία του Άρθρου 23, δεν δύνανται να υποστούν μείωση για άλλους από τους καθοριζόμενους λόγους και ειδικά για λόγους δημοσίας ωφελείας ή δημοσίου συμφέροντος. Η ίδια προσέγγιση ακολουθήθηκε και στην εξέταση των άλλων νομοθεσιών, το αποτέλεσμα της οποίας και καθόρισε.

Ο πυρήνας της επίδικης διαφοράς αναδεικνύεται μέσα από τον τρίτο λόγο έφεσης στην Ε.Δ.Δ. 76/19, η οποία αφορά στο ζήτημα της μείωσης μισθών και συντάξεων. Προσβάλλεται, με το λόγο αυτό, η πρωτόδικη θεώρηση σύμφωνα με την οποία το πρώτο ζητούμενο ήταν να κριθεί, όχι το ουσιώδες του περιορισμού, αλλά το επιτρεπτό τέτοιου περιορισμού με βάση τις προϋποθέσεις που θέτει η παράγραφος 3 του Άρθρου 23 του Συντάγματος. Εισηγούνται οι εφεσείοντες ότι η ουσία του πράγματος και το σφάλμα του πρωτόδικου δικαστηρίου έγκειται στην αντίληψη του ότι πρωταρχική σημασία είχε η υπαγωγή των υπό εξέταση ρυθμίσεων στην παράγραφο 3, ενώ η διεργασία αυτή θα είχε θέση μόνο εάν και εφόσον επροηγείτο η αναγκαία διαπίστωση ότι η προστασία που παρέχει η παράγραφος 1 στο «μισθό», ως αναγνωρισμένο περιουσιακό δικαίωμα, έχει την έννοια της προστασίας μισθού συγκεκριμένου ύψους και δη του συνόλου του μισθού που ελάμβαναν οι εφεσίβλητοι κατά τον ουσιώδη χρόνο.

Συμφωνούμε με την εισήγηση των εφεσειόντων ότι προέχει η διαπίστωση ως προς την έκταση της προστασίας που παρέχει η παράγραφος 1 του Άρθρου 23, ζήτημα που, με όλον τον προσήκοντα σεβασμό, παρατηρούμε ότι παρέλειψε να συζητήσει και να αποφασίσει το πρωτόδικο δικαστήριο. Θεωρούμε ότι η πρώτη παράγραφος του Άρθρου 23 του Συντάγματος δεν διαφέρει από τον λεγόμενο «πρώτο κανόνα» που θεσπίζει το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου. Αμφότερα αναγνωρίζουν την αρχή του σεβασμού της περιουσίας και αποκλείουν την επέμβαση στην ειρηνική απόλαυση της. Όπως υποδείχθηκε στη Δημητριάδης κ.α. ν. Υπουργικού Συμβουλίου κ.α. [\(1996\) 3 ΑΑΔ 85](#), 100, «Οι σχετικές διατάξεις του Πρωτοκόλλου ταυτίζονται, στην ουσία, με εκείνες του Άρθρου 23.1 του Συντάγματος». Η διαφορά ανακύπτει σε ότι αφορά τους λόγους για τους οποίους μπορούν να τεθούν περιορισμοί.

Η έννοια του «μισθού» ως προστατευόμενο αγαθό στα πλαίσια του Άρθρου 23, έχει κριθεί στην υπόθεση Χαραλάμπους, όπου ναι μεν αναγνωρίστηκε, ως άνω, ότι ο μισθός συνιστά ιδιοκτησιακό δικαίωμα και, επομένως, οποιαδήποτε παρέμβαση δεν μπορεί παρά να ενταχθεί στο Άρθρο 23, εξ ίσου όμως σαφώς διατυπώθηκε, με αναφορά στη νομολογία που ακολουθεί, ότι το δικαίωμα της ιδιοκτησίας δεν επεκτείνεται σε μισθό συγκεκριμένου ύψους και, κατά συνέπεια, δεν αποκλείεται η διαφοροποίηση, υπό προϋποθέσεις, στο ύψος του μισθού σε συνθήκες κρίσιμες για την οικονομία, νοουμένου ότι δεν τίθεται σε κίνδυνο η αξιοπρεπής διαβίωση του μισθωτού (Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών κ.α. ν. Υπουργού Οικονομικών (Ολομέλεια ΣτΕ), Υποθ. Αρ.668/2012, Kanakis and

Others v. Greece, Case No. 59142/00 [2003] ECHR 538, Juhani Saarinen v. Finland, Case No. 69136/01, ημερ. 28.1.2003, Andrejeva v. Latvia, Appl. No. 55707/00, ημερ. 18.2.2009, σκέψη 77, Stec and Others v. The United Kingdom, Case No. 65731/01 και 65900/01, ημερ. 12.4.2006, Mateus v. Portugal and Januário v. Portugal, Applications 62235/12 και 57725/12, ημερ. 8.10.2013, Valcov and others v. Bulgaria, Appl. No. 2033/04, ημερ. 8.3.2012, σκέψη 84, Panfilev. Romania, Appl. No. 1390/2011, ημερ. 20.3.2012, σκέψεις 15 και 18 και Κουφάκη v. Ελλάδα και ΑΔΕΔΥ v. Ελλάδα, Προσφυγές υπ' αρ. 57665/12 και 57657/12, ημερ. 7.5.2013).

Υπ' αυτό το πρίσμα, το Ανώτατο Δικαστήριο στην υπόθεση Χαραλάμπους, ενώ δεν εξέτασε το ζήτημα υπό τις προϋποθέσεις του Άρθρου 23.3, εφόσον θεωρήθηκε ότι το δικαίωμα ιδιοκτησίας δεν επεκτείνεται στο ύψος του μισθού, εξέτασε τα δεδομένα και το σύνολο των περιστάσεων και ιδιαίτερα το κατά πόσο υπήρχε δίκαιη εξισορρόπηση συγκρουόμενων θεμιτών συμφερόντων. Εξέτασε επίσης και απέρριψε τον ισχυρισμό ότι υπήρξε παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του πολίτη. Η αξιολόγηση του επηρεασμού της περιουσίας, όπως είχε ήδη αποφασιστεί από το Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο της Κύπρου, είναι ζήτημα γεγονότων και βαθμού και εξαρτάται από τις περιστάσεις της κάθε υπόθεσης (Holy See of Kitium v. Municipal Council of Limassol 1 RSCC 15).

Προκύπτει, από την Χαραλάμπους, ότι ακόμα και στην περίπτωση που η προστασία του μισθού δεν λαμβάνει τη μορφή προστασίας στα πλαίσια του Άρθρου 23.1 για το λόγο ότι δεν θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος, παρά ταύτα ο περιορισμός δεν μπορεί να

είναι αυθαίρετος, χωρίς έρεισμα στις αποκρυσταλλωμένες αρχές της χρηστής διακυβέρνησης και της, ορθά ισοζυγισμένης λήψης αποφάσεων, από τα κρατικά όργανα. Όπως ελέγχθη από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Πορτογαλίας στην υπόθεση Mateus (ανωτέρω, απόφαση στην υπόθεση αρ. 353/2012, ημερ. 5.7.2012) η αναλογική ισότητα (Αριστοτελική ισότητα) (proportional equality) αποτελεί παράμετρο του κράτους

δικαίου, με το ΕΔΔΑ να συμπληρώνει στη δική του απόφαση (Δέστε Mateus(ανωτέρω), παράγραφος 20) ότι «the rule of law, one of the fundamental principles of a democratic society, is a notion inherent in all the Articles of the Convention». Οι αρχές αυτές, ως παράμετροι του κράτους δικαίου, εγγενώς ενυπάρχουν και διαποτίζουν το Σύνταγμά μας, θέτοντας τα επιβαλλόμενα, κάθε φορά, όρια, στην άσκηση κρατικής εξουσίας.

Σημειώνουμε ότι παρόμοια ήταν η προσέγγιση του ΕΔΔΑ και στην Κουφάκη (ανωτέρω) όπου το Δικαστήριο, αναγνωρίζοντας μεν ότι το άρθρο 1 δεν προστατεύει το δικαίωμα για σύνταξη συγκεκριμένου ύψους, εξέτασε τις προϋποθέσεις για δικαιολογημένη επέμβαση στο δικαίωμα ιδιοκτησίας (Δέστε επίσης Mateus(ανωτέρω)).

Εν κατακλείδι στην Χαραλάμπους αποφασίστηκε ότι η συγκεκριμένη μείωση, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις, δεν επηρέαζε τον πυρήνα του δικαιώματος επί του μισθού, ο οποίος (πυρήνας) παρέμεινε έτσι άθικτος και καθόλου δεν αδρανοποιήθηκε ώστε να πρόκειται για στέρηση ή περιορισμό, εκτός των αποδεκτών πλαισίων του Άρθρου 23. Η κατάληξη ήταν να απορριφθεί το παράπονο των αιτητών για παραβίαση του Άρθρου 23 ενώ, για τους ίδιους λόγους, απορρίφθηκε, afortiori, και η εισήγηση τους για παράβαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου.

Ακολούθησε η υπόθεση Κουτσελίνη στην οποία τονίστηκε ότι το Άρθρο 23 του Συντάγματος δεν επιτρέπει την στέρηση ή τον περιορισμό περιουσιακού- ιδιοκτησιακού δικαιώματος για λόγους δημοσίας ωφελείας ή δημοσίου συμφέροντος και ότι ο περιορισμός, ήδη αποκρυσταλλωμένων, συνταξιοδοτικών ωφελημάτων θα ήταν επιτρεπτός μόνο για τους σκοπούς που αναφέρονται στο Άρθρο 23.3. Θεώρησε, εν προκειμένω, το πρωτόδικο δικαστήριο ότι οι διαπιστώσεις εκείνες δεν περιορίζονταν στο δικαίωμα σε συντάξεις, εφόσον τόσο οι συντάξεις όσο και οι μισθοί αποτελούν ιδιοκτησία εν τη εννοία του Άρθρου 23.

Το ερώτημα, επομένως, που εγείρεται είναι το κατά πόσο δικαιολογείται διαφοροποίηση μεταξύ μισθών και συντάξεων. Στην υπόθεση Κουτσελίνη έγινε αναφορά σε νομολογία με βάση την οποία η σύνταξη αναγνωρίστηκε ως περιουσιακό δικαίωμα (Azinas v. Cyprus, Appl. No. 56679/00, Απόφαση

ΕΔΔΑ ημερ. 28.4.2004, Φιλίππου κ.α. v. Δημοκρατίας [\(2010\) 3 ΑΑΔ 241](#),

Παύλου v. Δημοκρατίας [\(2009\) 3 ΑΑΔ 584](#)). Τούτο δεν αμφισβητείται. Νοουμένου ότι ο εργοδότης αναλαμβάνει την υποχρέωση καταβολής σύνταξης, στο πλαίσιο της σύμβασης εργασίας, η προσδοκία απόκτησης αξίωσης για σύνταξη, η οποία γεννάται κατά τον χρόνο της πρόσληψης, συνιστά, εν δυνάμει, ιδιοκτησία και αποκρυσταλλώνεται ως ιδιοκτησιακό δικαίωμα με τη συμπλήρωση συντάξιμης υπηρεσίας σε συντάξιμη θέση (Αποστολάκης v. Ελλάδα, Υπόθ. Αρ. 3957/09, ημερ. 22.10.2009, Φιλίππου (ανωτέρω)).

Το ερώτημα όμως που τίθεται και πάλι είναι το κατά πόσο, είτε το Άρθρο 23.1 είτε το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου διασφαλίζουν δικαίωμα σε σύνταξη συγκεκριμένου ύψους. Η αρνητική απάντηση στο ερώτημα αυτό έχει οδηγήσει το ΕΔΔΑ να απορρίψει, ως απαράδεκτη, *rationae materiae*, προσφυγή για ψηλότερη σύνταξη υποδεικνύοντας ότι η αιτήτρια δεν είχε δικαίωμα σε σύνταξη συγκεκριμένου ύψους (Pronina v. Ukraine, Appl.

No. 63566/00, ημερ. 10.1.2006). Η ίδια προσέγγιση χαρακτηρίζει και πιο πρόσφατες αποφάσεις οι οποίες αφορούν σε μειώσεις συντάξεων, ως έκτακτα μέτρα για αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, όπως εν προκειμένω (Κουφάκη (ανωτέρω) Mateus v.

Portugal and Januário v. Portugal (ανωτέρω), DaSilva v. Portugal, Appl. No. 13341/ημερ. 1.10.2015).

Στην Κουτσελίνη αποφασίστηκε ότι η «αναστολή» στην καταβολή σύνταξης, όπως επρονοείτο από τον επίμαχο Νόμο, είχε ουσιαστικά την έννοια πως οι αιτητές έχαναν, οριστικά, το δικαίωμα τους στη σύνταξη για όσο χρονικό διάστημα διαρκούσε η θητεία ή η υπηρεσία τους στις συγκεκριμένες θέσεις.

Πέραν τούτου, κρίθηκε ότι δεν ετίθετο θέμα διαφοροποίησης μεταξύ των δύο περιπτώσεων που είχαν τεθεί υπό εξέταση, δηλαδή εκείνων που έχαναν ολότελα τη σύνταξη και εκείνων που την έχαναν μερικώς διότι, ως αποφασίστηκε, υπήρχε ανεπίτρεπτος περιορισμός ή στέρηση του δικαιώματος ιδιοκτησίας των αιτητών, χωρίς καν στην αιτιολογική έκθεση του Νόμου να γίνεται επίκληση λόγων δημοσίου συμφέροντος, αλλά μόνο επίκληση λόγων

«εκσυγχρονισμού του συστήματος συντάξεων». Η ουσία πάντως της Κουτσελίνη, ήταν πως επρόκειτο περί επιβολής στέρησης ή περιορισμού, του δικαιώματος ιδιοκτησίας, στο διηνεκές, που δεν εδικαιολογείτο από το Άρθρο 23.3.

Εν όψει τούτου η «σύνταξη» ως περιουσιακό δικαίωμα έτυχε στην Κουτσελίνη απόλυτης αναγνώρισης, εφόσον αποφασίστηκε ότι δεν χωρούσε στάθμιση του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας αφενός και του ατομικού δικαιώματος ιδιοκτησίας των

αιτητών, αφετέρου, όπως γίνεται στα πλαίσια εφαρμογής του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου, επί τη βάσει των αρχών της αναλογικότητας και της δίκαιης εξισορρόπησης συγκρουόμενων θεμιτών συμφερόντων (Δέστε Panfile v. Romania, Appl. No 13902/11, ημερ. 20.3.2012 που αφορούσε σε παρόμοιο ζήτημα όπως η Κουτσελίνη).

Πάντως η έννοια της «σύνταξης» ως προστατευόμενο αγαθό στα πλαίσια του Άρθρου 23.1, ζήτημα που εγείρεται εν προκειμένω αλλά και αποφασίστηκε στην Χαραλάμπους σε ότι αφορά την έννοια του «μισθού», δεν φαίνεται να εξετάστηκε στην Κουτσελίνη, ούτε στις αποφάσεις που εκεί αναφέρονται (Φιλίππου και Παύλου).

Σχετική αναφορά είχε γίνει στην Λαούτας v. Δημοκρατίας [\(2001\) 3 ΑΑΔ 40](#), όπου λέχθηκε, obiter, ότι «τα εγγυημένα συνταγματικά δικαιώματα συνίστανται στην παροχή σύνταξης σύμφωνα με την εκάστοτε ισχύουσα περί συντάξεων νομοθεσία» και, συνεπώς, δεν αναγνωρίστηκε συνταγματικό δικαίωμα για σύνταξη συγκεκριμένου ύψους.

Στη νομολογία του ΕΔΔΑ, ως άνω, (Δέστε Pronina v. Ukraine,(ανωτέρω)) δεν γίνεται διαφοροποίηση μεταξύ μισθών και συντάξεων (Δέστε επίσης Stec a.o. v. The United Kingdom(ανωτέρω)). Δεν εντοπίζουμε λόγο για διαφορετική προσέγγιση. Ούτε και η

Κουτσελίνη και η προγενέστερη νομολογία, για το λόγο που εξηγήθηκε ανωτέρω, παρέχει τέτοιο έρεισμα.

Εν πάση περιπτώσει, τα γεγονότα εν προκειμένω είναι διαφορετικά. Στην Κουτσελίνη επρόκειτο για πλήρη ή μερική αποστέρηση της σύνταξης, στο διηνεκές. Εν προκειμένω πρόκειται για μείωση της σύνταξης που γίνεται κατά τον προαναφερόμενο περιορισμένο, ορθολογιστικά κλιμακωτό και, κυρίως, για περιορισμένη χρονική διάρκεια, τρόπο.

Αντιμετωπίζοντας, λοιπόν, κατά τρόπο ενιαίο, το ζήτημα των μισθών και των συντάξεων, δεν έχουμε εντοπίσει λόγο διαφοροποίησης από την Χαραλάμπους, από την οποία, ως εκ τούτου, θεωρούμε ότι δεσμευόμαστε ως προς το ότι το δικαίωμα ιδιοκτησίας δεν κατοχυρώνει δικαίωμα ορισμένου ύψους αποδοχών, εκτός αν συντρέχει η περίπτωση διακινδύνευσης της αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Στην υπόθεση Χαραλάμπους, η οποία αναφέρεται στο ίδιο ακριβώς πλαίσιο, της ακραίας οικονομικής κρίσης που είχε να αντιμετωπίσει ο τόπος, παρατέθηκε εκτεταμένο ιστορικό, εξηγήθηκαν οι περιστάσεις και δόθηκαν λόγοι για τους οποίους, τα κρινόμενα μέτρα, θεωρήθηκε ότι δεν αποτελούσαν ανεπίτρεπτο περιορισμό περιουσιακού δικαιώματος. Ειδικότερα υποδείχθηκε ότι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα στα δημόσια οικονομικά ήταν το κρατικό μισθολόγιο και οι σοβαροί κίνδυνοι κατάρρευσης της οικονομίας. Λήφθηκε υπόψιν ότι οι δαπάνες προσωπικού οι οποίες υπερέβαιναν τα 2 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως ήταν οι μεγαλύτερες του δημόσιου τομέα και ότι η λήψη μέτρων ήταν αναγκαία εν όψει των σοβαρών κινδύνων κατάρρευσης του

χρηματοοικονομικού συστήματος με συνακόλουθο ενδεχόμενο τον κλονισμό των θεμελίων του κοινωνικού ιστού.

Οι διαπιστώσεις αυτές, αναγνωρισθείσες δικαστικά στο ανώτατο επίπεδο, είναι δεδομένες. Υιοθετούμε το ιστορικό και την αιτιολογία που παρατέθηκε στην υπόθεση Χαραλάμπους, για να τεθεί το δικαιολογητικό υπόβαθρο της αδήριτης ανάγκης, εν όψει των σοβαρών κινδύνων κατάρρευσης της οικονομίας και του κλονισμού των θεμελίων του κοινωνικού ιστού, για λήψη των απαιτούμενων μέτρων, στο βαθμό βεβαίως που δεν θα έθεταν σε κίνδυνο την αξιοπρεπή διαβίωση του πολίτη και θα λαμβάνονταν με σεβασμό στις αρχές της αναλογικότητας, της αναλογικής ισότητας και της ορθολογιστικής στάθμισης συγκρουόμενων, θεμιτών, συμφερόντων.

Σε αυτά τα πλαίσια, όπως και στην υπόθεση Χαραλάμπους, λαμβάνουμε υπόψιν το κλιμακωτό της μείωσης μισθών και συντάξεων, με αναλογικά ίσο τρόπο, ώστε η επιβάρυνση να είναι ανάλογη με τα εισοδήματα και μηδενική έως χαμηλή στα χαμηλά εισοδήματα. Λαμβάνουμε επίσης σοβαρά υπόψιν το έκτακτο του μέτρου. Είναι σημαντικό, κατά την κρίση μας, ότι οι αποκοπές βαίνουν μειούμενες από το 2019 και εντεύθεν, με πλήρη τερματισμό τους από 1.1.2023.

Ως προς δε τις αποκοπές και εισφορές με βάση το Ν. 113(Ι)/2011, πέραν του ποσού των συνεπαγομένων μειώσεων, λαμβάνουμε υπόψιν ότι σκοπός τους είναι η διασφάλιση της

βιωσιμότητας του Κυβερνητικού Σχεδίου Συντάξεων ή άλλου Σχεδίου όμοιου με αυτό. Ο Ν. 113(I)/2011 τέθηκε σε ισχύ την 1.1.2012 και δεν έχει όριο τερματισμού. Οι αποκοπές και οι εισφορές αφορούν τους μη νεοεισερχόμενους υπαλλήλους, δηλαδή υπαλλήλους που διορίστηκαν πριν την έναρξη της ισχύος του Νόμου. Ο Νόμος ρητά δεν εφαρμόζεται για νεοεισερχόμενους υπαλλήλους (άρθρο 6) εφόσον σκοπό έχει ακριβώς, τη συγκράτηση και σταδιακή κατάργηση των δαπανών των επαγγελματικών συστημάτων συνταξιοδότησης του δημοσίου και ευρύτερου δημοσίου τομέα (άρθρο 3(1)). Συνεπώς, πρόκειται για αποκοπές και εισφορές που συνδέονται άμεσα με τη διασφάλιση μιας κεκτημένης, πραγματικής προοπτικής των επηρεαζόμενων, ήδη υπηρετούντων, υπαλλήλων να τύχουν των ωφελημάτων από τη συμμετοχή τους στο Κυβερνητικό Σχέδιο Συντάξεων, προοπτική η οποία, άλλως πως, δεν θα ήταν, κατά την κρίση του νομοθέτη, βιώσιμη.

Υπό το φως όλων των ανωτέρω θεωρούμε ότι οι αποκοπές δια των Ν.

168(I)/12, Ν. 31(I)/13 και Ν. 94(I)/18 και δια του Ν. 113(I)/2011, δεν επηρεάζουν τον πυρήνα του δικαιώματος σε μισθό και σύνταξη, ούτε και θέτουν σε κίνδυνο την αξιοπρεπή διαβίωση των εφεσιβλήτων, οι οποίοι, ως σημειωθεί άλλωστε, όπως και οι προσφεύγουσες στην Κουφάκη, δεν έχουν θέσει τέτοιο ζήτημα. Συνεπώς, υπό τις περιστάσεις, δεν συνιστούν στέρηση περιουσίας και παραβίαση ιδιοκτησιακού δικαιώματος, εν τη εννοία του Άρθρου 23 του Συντάγματος.

-

-

Προσαυξήσεις και Τιμαριθμικό Επίδομα.

Οι εφεσεύοντες προσβάλλουν την κρίση του πρωτόδικου δικαστηρίου ότι η προσαύξηση και το τιμαριθμικό επίδομα εμπίπτουν στην έννοια του μισθού και πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να συνιστούν ιδιοκτησιακά δικαιώματα.

Δεν αμφισβητείται ότι η νόμιμη προσδοκία σε κάποιο αγαθό μπορεί να αποτελέσει, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, δικαίωμα ιδιοκτησίας, κατ' εξαίρεση της γενικής αρχής ότι, ως δικαίωμα στην ιδιοκτησία αναγνωρίζεται μόνο το δικαίωμα σε υφιστάμενη περιουσία. Για να είναι όμως τέτοιο, θα πρέπει ο δικαιούχος να το βασίζει στο εθνικό δίκαιο ή την πάγια νομολογία των δικαστηρίων της χώρας και να είναι σε θέση να το επιβάλει νομικά, νοουμένου βέβαια ότι ικανοποιούνται οι προϋποθέσεις που τίθεται από το εθνικό δίκαιο(Δέστε Case of BELANENAGY v. HUNGARY, App. No. 53080/13, ημερ. 13.12.2016, απόφαση Ολομέλειας του ΕΔΔΑ).

Εν προκειμένω, σε ότι αφορά την προσαύξηση, στο Νόμο (άρθρο 2) και στην ΚΔΠ 175/95 της 23.6.1995, στα άρθρα 20 και 22, καθορίζεται ότι προσαύξηση χορηγείται, όταν ικανοποιούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Βασική προϋπόθεση για χορήγηση προσαύξησης είναι η επαγγελματική επάρκεια, επιμέλεια και αφοσίωση του υπαλλήλου στην εκτέλεση των καθηκόντων του, η οποία βεβαιώνεται από τον οικείο προϊστάμενο, προτού εξουσιοδοτηθεί η χορήγηση της προσαύξησης. Προκύπτει με σαφήνεια, επομένως, ότι η παραχώρηση προσαύξησης δεν χορηγείται δικαιωματικά και κατά τρόπο γενικό, αλλά εξαρτάται από προϋποθέσεις που αφορούν στον συγκεκριμένο, κάθε φορά, υπάλληλο. Δεν έχει καταδειχθεί, εν προκειμένω, από τους εφεσίβλητους ότι έχουν

αποκτήσει νόμιμη προσδοκία για προσαύξηση που να συνιστά κατοχυρωμένο ιδιοκτησιακό δικαίωμα. Όσον αφορά το τιμαριθμικό επίδομα και πάλιν το άρθρο 31 της ΚΔΠ 175/95 προνοεί ότι αυτό καταβάλλεται, υπό προϋποθέσεις, δηλαδή σύμφωνα με τα ποσοστά και τους όρους που εγκρίνονται, από καιρό σε καιρό, με βάση το ύψος του τιμαριθμικού δείκτη. Στην προκείμενη περίπτωση οι εφεσίβλητοι δεν ικανοποίησαν τις προϋποθέσεις που τίθενται από το εθνικό δίκαιο ώστε να θεμελιώσουν ιδιοκτησιακό δικαίωμα εν τη εννοία του Άρθρου 23.

Είχαμε την ευκαιρία να διαβάσομε την ξεχωριστή απόφαση του αδελφού δικαστή Γιασεμής και συμφωνούμε με την ανάλυση του σε ότι αφορά το τιμαριθμικό επίδομα και τις προσαυξήσεις.

Εν πάση περιπτώσει, θα ήταν αντινομικό να δοθεί στις, υπό προϋποθέσεις, προσδοκίες των εφεσίβλητων για προσαυξήσεις και τιμαριθμικό επίδομα, μεγαλύτερη υπόσταση και προστασία, απ' ότι στους μισθούς και τις συντάξεις, που στην πλειονότητα των περιπτώσεων περιλαμβάνουν προσαυξήσεις και τιμαριθμικά επιδόματα που είχαν, κατά καιρούς, ενσωματωθεί.

Οι προδικαστικές ενστάσεις.

Οι προδικαστικές ενστάσεις που ήγειραν οι εφεσείοντες, στην Ε.Δ.Δ. 77/19 και στην Ε.Δ.Δ. 177/18, θεωρούμε ότι είναι αβάσιμες, εξ ου και εξετάσαμε τις θέσεις τους επί της

ουσίας. Ως προς το εκπρόθεσμο των προσφυγών, κρίνουμε ότι κάθε μηνιαία αποκοπή δίνει δικαίωμα σε προσφυγή και επομένως δεν τίθεται θέμα εκπροθέσμου (Δέστε απόφαση ΣτΕ 668/12 (ανωτέρω) και Χριστοδουλίδου v. Δημοκρατίας, Προσφυγή 441/2014, ημερ. 12.11.2018). Όσον αφορά στην, κατ' ισχυρισμό, απώλεια του εννόμου συμφέροντος, θεωρούμε ότι η αποδοχή της μειωμένης σύνταξης και του μισθού, δεν συνιστά απεμπόληση του δικαιώματος προσφυγής, εφόσον οι δικαιούχοι δεν είχαν υποχρέωση απόρριψης των συντάξεων και των μισθών τους, με όλες τις οικονομικές συνέπειες που αυτό θα είχε, για να διατηρήσουν τα έννομα δικαιώματά τους (Δέστε Κουσελίνης v. Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, Προσφυγή 1551/11, ημερ. 15.9.2015).

-

Η αντέφεση.

Με την αντέφεση ένας εκ των εφεσιβλήτων εγείρει ζήτημα ότι το πρωτόδικο δικαστήριο δεν εξέτασε σειρά θεμάτων που του είχαν τεθεί υποβάλλοντας ότι αυτά θα πρέπει τώρα να εξεταστούν από την Πλήρη Ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Το Ανώτατο Δικαστήριο, όμως, ως Εφετείο δεν έχει αρμοδιότητα να εξετάζει λόγους ακυρότητας σε πρώτο βαθμό. Τούτο αποτελεί αρμοδιότητα του Διοικητικού Δικαστηρίου στο οποίο, σε περίπτωση παράλειψης να εξεταστεί ένα ζήτημα πρωτοδίκως, το ζήτημα αυτό παραπέμπεται από την Ολομέλεια. Όμως, εν προκειμένω, δεν είναι κατάλληλη η περίπτωση να παραπεμφθούν τα προβαλλόμενα ζητήματα προς εξέταση από το Διοικητικό Δικαστήριο.

Ειδικότερα έθεσε θέμα ο εφεσίβλητος στην Ε.Δ.Δ. 76/19 παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας, αναφερόμενος μάλιστα σε μόνιμη μείωση μισθών και συντάξεων, θέμα επέμβασης σε περιουσιακό δικαίωμα με τρόπο ώστε να επιβάλλεται η καταβολή δίκαιης

αποζημίωσης, περαιτέρω ότι δεν τεκμηριώθηκε δημόσια ωφέλεια, ούτε ότι η επιβολή των μέτρων ήταν η μόνη λύση για την αποφυγή επιδείνωσης των δημοσιονομικών της χώρας, σε συνδυασμό με την ετήσια έκθεση της γενικής ελέγκτριας για το 2011 αναφορικά με τα ανείσπρακτα χρέη προς τη Δημοκρατία και ότι δεν τεκμηριώθηκε η συνδρομή δημοσίου συμφέροντος και η επιβεβλημένη αναφορά του στο προοίμιο του επίδικου Νόμου. Πρόκειται για ζητήματα τα οποία καλύπτονται από την παρούσα απόφαση μας, ιδιαίτερα στο βαθμό που έχουμε υιοθετήσει, όχι μόνο το λόγο (ratio), αλλά και την αιτιολογία της υπόθεσης Χαραλάμπους, ειδικότερα σε σχέση με το όλο ιστορικό της κρίσης, για να καταλήξουμε σε διαπιστώσεις αναφορικά με τις περιστάσεις αδήριτης ανάγκης, υπό τις οποίες λήφθηκαν τα συγκεκριμένα μέτρα, ως επαρκώς και ευλόγως αιτιολογημένα.

Οι εφέσεις επιτυγχάνουν και οι πρωτόδικες αποφάσεις ακυρώνονται. Έξοδα, πρωτοδίκως και κατ' έφεση, υπέρ των εφεσειόντων όπως θα υπολογιστούν από τον αρμόδιο Πρωτοκκλητή και θα εγκριθούν από το Δικαστήριο. Η αντέφεση στην Ε.Δ.Δ. 76/19 απορρίπτεται χωρίς διαταγή για έξοδα.

Μ.Μ. ΝΙΚΟΛΑΤΟΣ, Π.

Κ. ΠΑΜΠΑΛΛΗΣ, Δ.

Π. ΠΑΝΑΓΗ, Δ.

Μ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Δ.

Κ. ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ, Δ.

Τ.Θ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Δ.

Τ. ΨΑΡΑ-ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ, Δ.

Χ. ΜΑΛΑΧΤΟΣ, Δ.

/ΕΑΠ/ΦΚ

Α Π Ο Φ Α Σ Η

ΝΑΘΑΝΑΗΛ, Δ.: Το Ανώτατο Δικαστήριο της Δημοκρατίας καλείται για μια ακόμη φορά να τοποθετηθεί επί συνταγματικών ζητημάτων στα νομοθετήματα που ψηφίστηκαν από την Βουλή των Αντιπροσώπων ως απόρροια και αποτέλεσμα της λεγόμενης Μνημονιακής περιόδου.

Δεν είναι η πρώτη φορά που αναζητείται θεσμικά η κρίση του ανωτάτου δικαστικού σώματος. Προϋπήρξαν οι υποθέσεις Χριστοδούλου κ.ά. ν. Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου ([2013\) 3 Α.Α.Δ. 427](#), Δημητρίου κ.ά. ν. Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου (2014) 3 Α.Α.Δ. 417, Χαραλάμπους κ.ά. ν. Δημοκρατίας (2014) 3 Α.Α.Δ. 175 και Κουτσελίνη-Ιωαννίδου κ.ά. ν. Δημοκρατίας (2014) 3 Α.Α.Δ. 361. Οι δύο πρώτες αφορούσαν τις επιπτώσεις επί των καταθέσεων των προσφευγόντων ως αποτέλεσμα των νομοθετικών ρυθμίσεων εξυγίανσης της Τράπεζας Κύπρου και της Λαϊκής Τράπεζας μετά τη συναντίληψη με τον

Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης των χωρών του Ευρώ-Eurogroup, τη θέσπιση του περί Εξυγίανσης Πιστωτικών και άλλων Ιδρυμάτων Νόμου αρ. 17(Ι)/2013 και την έκδοση σωρείας διαταγμάτων πωλήσεων εργασιών των τραπεζικών ιδρυμάτων που επηρεάζονταν. Οι προσφυγές αυτές συνεκδικάστηκαν ενώπιον της Πλήρους Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου, η οποία με πλειοψηφική απόφαση έκρινε ότι τα ζητήματα αυτά ανήκαν στη σφαίρα του ιδιωτικού και όχι του δημοσίου δικαίου, με αποτέλεσμα την απόρριψη τους. Δεν θα απασχολήσουν άλλο εφόσον δεν αφορούν άμεσα τα υπό κρίση ζητήματα, παρά μόνο καταγράφονται για τη συνέχεια του ιστορικού των υποθέσεων που απασχόλησαν τη σκέψη του Ανωτάτου Δικαστηρίου ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης που έπληξε καίρια τη Δημοκρατία. Αν κάτι δείχνουν οι αποφάσεις αυτές είναι το γεγονός ότι αποτελούν δείγμα δικαστικού αυτοπεριορισμού για τον οποίο γίνεται λόγος κατωτέρω.

Οι άλλες δύο, Χαραλάμπους και Κουτσελίνη-Ιωαννίδου, θα συζητηθούν κατωτέρω στο κατάλληλο στάδιο.

Οι υπό αμφισβήτηση τώρα Νόμοι είναι, κατ' αύξοντα αριθμό, οι περί της Μείωσης των Απολαβών και των Συντάξεων Αξιωματούχων, Εργοδοτουμένων και Συνταξιούχων της Κρατικής Υπηρεσίας και του Ευρύτερου Δημόσιου Τομέα Νόμος αρ. 168(Ι)/2012, περί της μη Παραχώρησης Προσαυξήσεων και Τιμαριθμικών Αυξήσεων στους Μισθούς των Αξιωματούχων και Εργοδοτουμένων και στις Συντάξεις των Συνταξιούχων της Κρατικής Υπηρεσίας και του Ευρύτερου Δημόσιου Τομέα Νόμος αρ. 192(Ι)/2011 και του περί Συνταξιοδοτικών Ωφελημάτων Κρατικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων του Ευρύτερου Δημόσιου Τομέα και των Αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Διατάξεις Γενικής Εφαρμογής) Νόμος αρ. 216(Ι)/2012.

Με αυτούς τους Νόμους με τους επιμήκεις τίτλους, η πολιτεία, ενεργώντας μέσω της κυβερνητικής-εκτελεστικής εξουσίας και του κοινοβουλευτικού σώματος, μείωσε τους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων και επέφερε διαφοροποιήσεις ως προς τις συντάξεις, τις προσαυξήσεις και συναφή τιμαριθμικά ωφελήματα. Με τις προσφυγές τους οι εφεσίβλητοι, ομαδοποιημένοι αναλόγως των εξατομικευμένων περιπτώσεων τους, αμφισβήτησαν τη νομιμότητα των αποκοπών κατά μήνα με το Διοικητικό Δικαστήριο να τους δικαιώνει. Η νομική εστίαση αφορούσε το Άρθρο 23 του Συντάγματος το οποίο, ως γνωστό, κατοχυρώνει το δικαίωμα στην απόκτηση και διατήρηση ατομικής περιουσίας. Οι εφέσεις που τώρα κρίνονται έχουν ως επίκεντρο το ίδιο Άρθρο, τις παραμέτρους, εμβέλεια και προεκτάσεις του. Το θέμα συζητήθηκε από κάθε άποψη, νομολογικά και νομοθετικά, υπό το φως και των αντιλήψεων που τόσο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κατά κύριο λόγο, όσο και το Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά δεύτερο λόγο, εμπότισαν το θεσμικό δικαίωμα περιουσίας μέσα από τις δικές τους αποφάσεις.

Εγείρονται ποικίλης μορφής θέματα προς απόφαση είτε τέθηκαν ευθέως και αποτέλεσαν την κύρια επιχειρηματολογία των διαδίκων, είτε απορρέουν από την ίδια τη φύση των νομοθετημάτων και τον τρόπο που η Βουλή των Αντιπροσώπων επέλεξε να τα θεσπίσει.

Η εξέταση συνταγματικότητας συγκεκριμένου νόμου δεν τίθεται όμως ποτέ *inabstracto*. Συνδέεται με πρόνοιες του Συντάγματος τις οποίες ο αμφισβητών τη συνταγματικότητα τους θέτει προς εξέταση ως μη συνάδουσες ή συμβατές με το καθαυτό νομοθέτημα είτε εν όλω, είτε εν μέρει. Καμιά όμως συνταγματική εξέταση, ιδιαίτερα όταν τα νομοθετήματα είναι μείζονος σημασίας με ευρύτερο αντίκτυπο στην κοινωνία όπως είναι οι Μνημονιακοί Νόμοι, δεν μπορεί να είναι πλήρης χωρίς την καταγραφή ορισμένων βασικών θεμελιωδών αρχών που αναπτύχθηκαν και στην πορεία εξελίχθηκαν για να διέπουν το σύγχρονο κράτος.

Κατ' εξοχήν, η ενθύμηση και καταγραφή των αρχών αυτών, όπως στην πορεία της εξέλιξης της δικαστικής σκέψης έχουν διαμορφωθεί, είναι αναγκαία διότι στο επίκεντρο της συζήτησης ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου, αλλά και ενώπιον της Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου, τέθηκε ως καθοριστικής σημασίας ζήτημα, το λεγόμενο δημόσιο συμφέρον. Σε συνάρτηση με αυτό και ως δευτερεύον, αλλά εξίσου σημαίνον ζήτημα, τέθηκε προς εξέταση (όχι όμως ευθέως στο Διοικητικό Δικαστήριο), ο λεγόμενος πυρήνας του ατομικού δικαιώματος προστασίας της περιουσίας. Περαιτέρω, κεντρικό σημείο στην επιχειρηματολογία της εφεσείουσας Δημοκρατίας ήταν ότι η στόχευση στις αποκοπές των απολαβών του δημόσιου τομέα και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, είχε ως αποτέλεσμα το γεγονός ότι ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα στα δημόσια οικονομικά ήταν το κρατικό μισθολόγιο και επομένως τα μέτρα που λήφθηκαν είχαν ως άξονα μια γρήγορη και αποτελεσματική λύση χωρίς να πίπτει επί των ώμων του Δικαστηρίου η διερεύνηση της ορθότητας της πολιτικής αυτής, από την άποψη της σοφίας του μέτρου.

Παραδοσιακά, τα Δικαστήρια ανέπτυξαν τη θεωρία του αυτοπεριορισμού της δικανικής κρίσης εξετάζοντας τη βούληση του νομοθετικού σώματος. Είναι το γνωστό αξίωμα ότι οι Δικαστές δεν εξετάζουν τη σοφία του νόμου ή το κίνητρο πίσω από τη νομοθεσία. Ελέγχουν τη συνταγματικότητα από πλευράς ευθείας ή έμμεσης παρέμβασης του νομοθέτη πλήττουσα ένα ή περισσότερα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες. Η θεωρία του δικαστικού αυτοπεριορισμού είναι απότοκο της αρχής της διάκρισης των εξουσιών. Στην Αμερικανική δικαστική σκέψη αυτός ο δικαστικός αυτοπεριορισμός αναδείχθηκε από τους τότε θεωρούμενους προοδευτικούς Δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτικών Αμερικής, όπως οι Holmes, Brandeis και Cardozo σε υποθέσεις όπως οι *Lochner v. New York* (198) US 45 (1905) και *New State Ice C v. Liebman* (285) US 262 (1932). Οι αποφάσεις των Δικαστών αυτών ήταν μειοψηφούσες, πλην, όμως, ανέδειξαν τη μετέπειτα καθιέρωση των λεγόμενων

τεκμηρίων της συνταγματικότητας ενός Νόμου ώστε το κράτος να είχε μεγάλη ελευθερία στη διαχείριση των οικονομικών του και όχι μόνο. Στη Δημοκρατία, οι αρχές του δικαστικού αυτοπεριορισμού υιοθετήθηκαν το πρώτον ακριβώς με αναφορά στη σχετική νομολογία των Η.Π.Α., στη γνωστή υπόθεση *The Board For Registration of Architects and Civil Engineers v.*

Kyriakides ([1966](#)) *3 C.L.R. 640*, με τις σκέψεις ότι κανένα νομοθέτημα δεν κηρύσσεται άκυρο εκτός σε πολύ καθαρές περιπτώσεις ή όταν κρίνεται αντισυνταγματικό πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας,

(*Odgen v. Saunders* 12 Wheat.212 (1827)), ότι τα Δικαστήρια δεν ασχολούνται με τη σοφία του νομοθέτηματος (*Watson v. Back* 813 U.S. 387 (1941)), ότι τα Δικαστήρια προσπαθούν να ερμηνεύσουν το νομοθέτημα κατά τρόπο που, ει δυνατόν, να το εντάξουν στις πρόνοιες του Συντάγματος, (*United States v. C.I.O.* 335 US 106 (1948) και ότι τα Δικαστήρια δεν αποφασίζουν συνταγματικά θέματα εκτός και αν είναι απολύτως αναγκαία για την έκδοση της απόφασής τους, (*Burston v. United States* (196) US 283).

Δεν είναι όμως και χωρίς σημασία να τονισθεί για σκοπούς της παρούσας απόφασης ότι η ιδιαιτερότητα ενός Συντάγματος οι πρόνοιες του οποίου τίθενται προς απόφαση έναντι επί μέρους νομοθετημάτων, έγκειται στην καταγραφή γενικών αρχών σε ένα ελαστικό κανονιστικό πλαίσιο ως πηγή εξουσίας που εκφράζεται πρωτίστως από το νομοθέτη, ο οποίος θεωρείται ότι προωθεί τη συνιστώσα εκφραζόμενη δημοκρατική άποψη της κοινωνίας αφού αποτελεί το εκλεγμένο αντιπροσωπευτικό του σώμα. Η γενικότητα της διακήρυξης αρχών επιτρέπει τη δικαιοπλαστική ερμηνεία τους ανάλογα με τις επικρατούσες, κατά καιρούς, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Αυτή είναι και η θεώρηση που βρίσκεται στη βάση της σκέψης της εφεσείουσας Δημοκρατίας ότι το κράτος σε περίοδο κρίσης δεν μπορεί να αφηθεί να καταρρεύσει και, επομένως, ανάλογη πρέπει να είναι η ερμηνεία των σχετικών συνταγματικών προνοιών. Εξ ου και η παρείσφρηση της έννοιας του πυρήνα ενός δικαιώματος. Εν προκειμένω, του δικαιώματος που προστατεύει το Άρθρο 23.

Στις σημερινές όμως αντιλήψεις με την ανάδειξη, έμφαση και πρωτοκαθεδρία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ως ενός πανανθρώπινου κώδικα συμπεριφοράς ανθρώπου προς άνθρωπο και κράτους προς τον πολίτη του, αυτή η αναγνωρισμένη διαχρονική αρχή περί του δικαστικού αυτοπεριορισμού ή της δικαστικής αυτοσυγκράτησης, δεν δύναται λογικά να εναποθέτει στη νομοθετική εξουσία οποιουδήποτε είδους προβάδισμα στην καθιέρωση δεδομένων υπαγορεύοντας τον τρόπο λειτουργίας μιας κοινωνίας. Το οποίο προβάδισμα εξαντλείται στην ψήφιση νομοθεσίας που βεβαίως προηγείται χρονικά του ελέγχου από τα Δικαστήρια. Με τη σειρά του το νομοθετικό σώμα ελέγχει τη βούληση της κυβέρνησης, της εκτελεστικής εξουσίας, να θέσει σε ισχύ ορισμένο κοινωνικό ή οικονομικό μέτρο. Με αυτό τον τρόπο λειτουργεί η διάκριση των εξουσιών σε μια ζώσα και υγιή δημοκρατία και όχι απομονωμένα με την κάθε εξουσία να επιβάλλει τη θέληση της επί της άλλης. Ο αυτοπεριορισμός λοιπόν του δικαστικού σώματος έχει όριο τη δική του αποστολή ως τελικός κριτής της βούλησης της εκτελεστικής και της νομοθετικής ρύθμισης επί διαφόρων ανακυπτόντων θεμάτων, πιεστικών ή μη. Η κοινωνική συνοχή μεγιστοποιείται όταν συμπίπτει η νομιμοποίηση των νομοθετημάτων με τη θεσμική υποστήριξη και των τριών εξουσιών σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα, εφόσον με τον επάλληλο έλεγχο, της μιας εξουσίας επί της άλλης, το οποίο κοινωνικό ή οικονομικό μέτρο ή άλλη ρύθμιση σφραγίζεται ως ορθολογιστικό και νόμιμο προς όφελος της κοινωνίας. Παρόμοια, ακόμη και όπου το οποίο μέτρο κρίνεται ως πάσχον για οποιοδήποτε λόγο από τα Δικαστήρια, και πάλι διασφαλίζεται η λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών εφόσον με τον τρόπο αυτό αναχαιτίζεται ένα νομοθέτημα το οποίο θεωρείται, κατά δικαστική κρίση, προβληματικό.

Κατ' αυτό τον τρόπο λειτουργεί το κράτος ως δικαιοδοτικό, δηλαδή, ενυπάρχει ως εκ της αποστολής και της φύσεως του μια πρωτιά ή υπεροχή στο δίκαιο, το οποίο εν τέλει εφαρμόζεται στην πράξη από το δικαστικό σώμα, χωρίς να είναι βάσιμη οποιαδήποτε επίκριση περί κράτους δικαστών, επικρίσεις που

έχουν διατυπωθεί σε διάφορα κράτη όπως στη Γερμανία και στην Ελλάδα όταν κατά τις δεκαετίες 1970-1980 διάφοροι νόμοι μεταρρυθμιστικής κυρίως προσέγγισης, αποτέλεσμα ανάλογων πολιτικών επιλογών, κηρύχθηκαν αντισυνταγματικοί. Στο εντελώς πρόσφατο παρελθόν, το ίδιο συνέβη και με την κήρυξη νομοθεσιών που αφορούσαν το Brexit ως άκυρων από το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου («Supreme Court»).

Το επόμενο ζήτημα αρχής που καλύπτουν τα υπό συζήτηση νομοθετήματα και η εκατέρωθεν αναπτυχθείσα επιχειρηματολογία, έχει υπόβαθρο το δημόσιο συμφέρον.

Το δημόσιο συμφέρον ή η δημόσια ωφέλεια όπως αναφέρεται στο Άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, είναι κατά γενική ομολογία έννοια αόριστη από πλευράς νομικής επιστήμης και επιτρέπει τη χρήση της κατά περίπτωση ώστε να εμφανίζεται ως η νομιμοποιητική βάση μιας νομοθετικής ρύθμισης ή διοικητικής πράξης, ακόμη και μιας δικαστικής απόφασης. Είναι γι' αυτό το λόγο που κατά τον Δαγτόγλου: «Γενικό Διοικητικό Δίκαιο» 4^η Έκδ. σελ. 773, η ανάπτυξη της θεωρίας της δημόσιας ωφέλειας, έννοια στην ουσία ταυτόσημη με το δημόσιο συμφέρον, δεν μπορεί να τίθεται αφηρημένα και ασύνδετα με το νομοθετικό υπόβαθρο που προάγει συγκεκριμένη ρύθμιση ιδιαίτερης οικονομικής υφής όπως οι Μνημονιακοί Νόμοι. Η επίκληση λοιπόν του δημοσίου συμφέροντος πρέπει να είναι άμεση, σαφής και διάφανη ώστε η προσπάθεια του νομοθέτη να περιορίσει τις οικονομικές επιπτώσεις να μην είναι μόνο προσχηματική, αλλά να έχει έρεισμα την ευρύτερη ανάγκη διατήρησης της κοινωνικής συνοχής και της αποφυγής κατάρρευσης του κράτους.

Περαιτέρω, έχει κριθεί ότι το δημόσιο συμφέρον περιέχον αόριστη εννοιολογική ταυτότητα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως συμπίπτον με το ταμειακό

συμφέρον του δημοσίου, το οποίο δεν είναι πάντοτε και δημόσιο συμφέρον. Με άλλα λόγια, η ταύτιση του δημοσίου συμφέροντος με το ταμειακό συμφέρον δεν δικαιολογεί την προσβολή δικαιωμάτων του ατόμου εφόσον το δημοσιονομικό συμφέρον του δημοσίου δεν μπορεί να αφομοιωθεί αφ' εαυτού σε ένα δημόσιο γενικότερο συμφέρον (Ζουμπουλίδη ν. Ελλάδος, προσφυγή αρ. 36963/06, ημερ. 25.6.2009, σκέψη 35 και Απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας στην Υπόθεση αρ. 668/2012, ημερ. 20.2.2012).

Το ότι και τα τρία υπό εξέταση νομοθετήματα έχουν στόχευση το ταμειακό συμφέρον του κράτους, συμφέρον από μόνο του βεβαίως παραδεκτό, εφόσον κατά τα άλλα δεν πλήττονται απαραδέκτως ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες, καθίσταται φανερό από τη μνημόνευση στο Νόμο αρ. 216(Ι)/2012 στο άρθρο 3(1) της συγκράτησης των δαπανών των επαγγελματικών συστημάτων συνταξιοδότησης της κρατικής υπηρεσίας και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, ενώ και στο άρθρο 4, με πλαγιότιτλο «Αποκοπές», προνοείται η αποκοπή «για σκοπούς διασφάλισης του Κυβερνητικού Σχεδίου Συντάξεων ή σχεδίου συντάξεων ομοίου με αυτό.». Το δημόσιο συμφέρον, όμως, ακόμη και σε περιόδους οικονομικής κρίσης σοβαρότατης μορφής, που διαμορφώνει έτι στενότερα την έννοια του δικαστικού αυτοπεριορισμού ώστε ο έλεγχος των Δικαστηρίων να εκτιμάται ή να αυτοπροσδιορίζεται ως οριακός, επιτρέποντας μεγαλύτερα περιθώρια εκτίμησης του τι εστί δημόσιο συμφέρον στην πολιτική εξουσία (εκτελεστική και νομοθετική), δεν θα πρέπει να εκφεύγει του ουσιαστικού αντικειμένου του δικαστικού ελέγχου και κατ' επέκταση της δικαστικής κρίσης που είναι η διασφάλιση ότι ο νομοθέτης κινείται εντός των συνταγματικών του υποχρεώσεων και δεν χωρούν εκπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα που κατοχυρώνονται από το ίδιο το Σύνταγμα, παρά μόνο ως το ίδιο το Σύνταγμα αναφέρει και ο εκάστοτε Νόμος, κατ' επίκληση του Συντάγματος, σηματοδοτεί. Αυτό, άλλωστε, ρητά ορίζει και το Άρθρο 35 του Συντάγματος, το τελευταίο Άρθρο του Μέρους ΙΙ, περί των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών.

Σύμφωνα με αυτό, οι νομοθετικές εκτελεστικές και δικαστικές αρχές της Δημοκρατίας «υποχρεούνται» να διασφαλίζουν την αποτελεσματική εφαρμογή του

Συντάγματος και των διατάξεων του. Παρόμοια πρόνοια ενυπάρχει στο Άρθρο 25 παράγραφος 1 του Ελληνικού Συντάγματος με βάση το οποίο τα δικαιώματα του ανθρώπου ως μέλους του κοινωνικού συνόλου τελούν υπό την εγγύηση του κράτους.

Με τις πιο πάνω αρχές υπόψη μπορούν με μεγαλύτερη ευκολία να εξεταστούν οι υπό κρίση Νόμοι με οδηγό τον έλεγχο και της αιτιολογίας του νομοθέτη να επιλέξει τα συγκεκριμένα μέτρα, αλλά και να οριοθετήσει την έννοια του δημοσίου συμφέροντος, στο βαθμό που ο ίδιος νομοθέτης το επικαλείται. Εκείνο λοιπόν το οποίο πρωτίστως παρατηρείται είναι ότι στο Νόμο αρ. 168(Ι)/2012 που επηρέασε διά μειώσεως τις απολαβές και τις συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων, ουδεμία επίκληση γίνεται σε οποιοδήποτε Άρθρο του Συντάγματος ή σε επιτρεπόμενη εξαίρεση που προνοείται από συγκεκριμένο Άρθρο, ώστε ο νομοθέτης να αιτιολογήσει αφενός τη θέσπιση του Νόμου, αλλά και αφετέρου να επιτρέψει το δικαστικό έλεγχο. Το προοίμιο του Νόμου αυτού αναφέρει τα εξής:

«Επειδή κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα η Δημοκρατία διέρχεται δύσκολη οικονομική περίοδο και, προς αποφυγή περαιτέρω επιδείνωσης της δημοσιονομικής κατάστασης, καθίσταται αναγκαίο όπως περιορισθούν οι δαπάνες του δημόσιου τομέα, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης και των σχολικών εφορειών και

Επειδή, για τον ανωτέρω σκοπό καθίσταται αναγκαίο, μεταξύ άλλων, να μειωθούν οι απολαβές και οι συντάξεις που καταβάλλονται σε αξιωματούχους, εργοδοτούμενους και συνταξιούχους της κρατικής υπηρεσίας, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης και των σχολικών εφορειών»

Η ανάγκη για περιορισμό των δαπανών του δημόσιου τομέα, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης και των Σχολικών Εφορειών,

δεν ενεργοποιεί ipso facto οποιοδήποτε Άρθρο του Συντάγματος ώστε να είναι δυνατή η οποιαδήποτε ουσιαστική επιχειρηματολογία επί τούτου. Η εξειδίκευση του Άρθρου 23, επί του οποίου εν τέλει εστιάστηκε η βασική επιχειρηματολογία όλων των διαδίκων, ήταν νομικά και λογικά αναγκαία από το ίδιο το νομοθέτημα. Αν, με άλλα λόγια, η διοίκηση και κατ' επέκταση ο νομοθέτης ήθελε να εστιάσει την προσοχή του σε ορισμένη εξαίρεση που προβλέπεται από το Άρθρο 23, θα έπρεπε να το έπραττε ώστε η αμφισβήτηση της επίκλησης της εξαίρεσης από τους προσφεύγοντες να είχε στόχευση αυτή ακριβώς την εξαίρεση και μόνο. Είναι ακριβώς και κατά μείζονα λόγο στις περιόδους κρίσεως που αντιμετωπίζει μια πολιτεία που ο νομοθέτης θα πρέπει αυστηρά να εισαγάγει μέτρα ρύθμισης της κρίσης που επηρεάζουν τα ατομικά ανθρώπινα δικαιώματα εντάσσοντας τα σε ένα ορθό νομικό και συνταγματικό πλαίσιο.

Μεταφέροντας λοιπόν το ζήτημα στο πεδίο εξέτασης της σοφίας ή του κινήτρου του νομοθέτη, όπως προηγουμένως αναφέρθηκε, παρουσιάζεται εμφανέστατα κενό το οποίο δεν μπορεί να πληρωθεί με οποιοδήποτε τρόπο. Η σοφία ή το κίνητρο του νομοθετικού σώματος πρέπει να εκφράζεται στους λόγους που κατέστησαν αναγκαία την ψήφιση ορισμένου μέτρου που επεμβαίνει σε ατομικά, και κατοχυρωμένα συνταγματικώς, δικαιώματα. Πρέπει, δηλαδή, να παρέχεται η αναγκαία αιτιολογική βάση. Κάθε φορά που ελέγχεται νόμος ως ερχόμενος κατ' αντίθεση με πρόνοιες του Συντάγματος, στη ρίζα της εξέτασης αναζητείται ο λόγος της νομοθεσίας. Αυτός ο λόγος τίθεται στο Προοίμιο με επίκληση της ανάλογης συνταγματικής ρύθμισης ή πρόνοιας, διαφορετικά το νομοθετικό σώμα μπορεί να θεσπίζει νομοθεσίες κατά το δοκούν και χωρίς επαρκή ή καθόλου αιτιολογία. Η συρρίκνωση δικαιωμάτων πρέπει να γίνεται εντός συνταγματικού πλαισίου. Η απουσία ένταξης των μέτρων μείωσης απολαβών σε ένα νομιμοποιητικό πλαίσιο που επιτρέπεται, κατ' εξαίρεση, από το Σύνταγμα, ελέγχεται, συνεπώς αναλόγως.

Κατά τον ίδιο τρόπο το πιο πάνω νομοθέτημα ουδαμώς επικαλείται, μνημονεύει, εξειδικεύει ή έστω αναφέρει το δημόσιο συμφέρον ή τη δημόσια ωφέλεια. Κατά πάγια νομολογία το δημόσιο συμφέρον πρέπει να εξειδικεύεται με τη διοίκηση ή το νομοθέτη να αναφέρει διαφανώς και λεπτομερώς τους λόγους του επικαλούμενου αυτού συμφέροντος ιδιαίτερα όταν θίγονται ελευθερίες και δικαιώματα όπως αυτά της ιδιοκτησίας, (Panayiotis Georgiou (CateringLtd) v. Δημοκρατίας [\(1997\) 3 A.A.Δ. 221](#) και Δ. Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου: «Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας» 1929-1979 II σελ. 371-373). Το δημόσιο συμφέρον κατά τον Δαγτόγλου: «Γενικό Διοικητικό Δίκαιο Α-Β» σελ. 88-89, δεν μπορεί να θεμελιώσει απαλλαγή από την αρχή της νομιμότητας εφόσον δημόσιο συμφέρον θεωρείται μόνο εκείνο που ορίζεται από τη συντακτική και/ή νομοθετική εξουσία οι οποίες και είναι προς τούτο εξουσιοδοτημένες από το Σύνταγμα και τους Νόμους, (Παπαγεωργίου v. Δημοκρατίας [\(1990\) 3 A.A.Δ. 1254](#) - απόφαση της Πλήρους Ολομέλειας -). Η εξειδίκευση του δημοσίου συμφέροντος αποκαλύπτει το συλλογισμό της διοίκησης και της προσδίδει περιεχόμενο. Διαφορετικά παραμένει κενό γράμμα και η εξέταση του νομοθετήματος λαμβάνει χώραν σε μια ασαφή νομική αρένα, ώστε, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, να διαπλάθεται η έννοια του κατά περίπτωση, έξω και πέραν των ορθολογιστικών παραμέτρων κρίσεως. Δεν νοείται βεβαίως συμπλήρωση ή η εκ των υστέρων παροχή αιτιολογίας διά της ενστάσεως ή της αγορεύσεως της Δημοκρατίας. Παρατηρείται συνεπώς ότι το Προοίμιο του Νόμου αρ. 168(I)/2012, όπως αυτό τέθηκε αυτούσιο προηγουμένως, περιέχει μια γενική και τυπική αναφορά περί της δύσκολης οικονομικής περιόδου που διέρχεται η Δημοκρατία χωρίς μάλιστα να λέγεται ότι το Κράτος περιήλθε σε οικονομική εξαθλίωση. Το εκ των υστέρων στις 17.7.2018 τεθέν προοίμιο στον τροποποιητικό Νόμο αρ. 94(1)/2018, σκοπό είχε να αιτιολογήσει τη σταδιακή κατάργηση στη μείωση των αποκοπών λόγω της δυνατότητας του κράτους να το πράξει λόγω των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στον τομέα των δημοσίων οικονομικών.

Κατά τον ίδιο τρόπο, καμία απολύτως αναφορά δεν γίνεται στο Νόμο αρ. 216(I)/2012, στον οποίο δεν απαντάται καν Προοίμιο. Μόνο στο Νόμο αρ. 192(I)/2011, μνημονεύεται το «δημόσιο συμφέρον» και αυτό έγινε με τη δεύτερη τροποποίηση του με το Νόμο αρ. 73(I)/20214 στις 20.6.2014, οπότε και εισάχθηκε στο Προοίμιο ότι «επειδή το δημόσιο συμφέρον απαιτεί την εύρυθμη και ομαλή λειτουργία της κρατικής υπηρεσίας και του ευρύτερου δημόσιου τομέα με την πλήρωση εκείνων μόνο των κενών θέσεων, οι οποίες κρίνεται αναγκαίο να πληρωθούν ώστε να είναι δυνατή η εκτέλεση των αρμοδιοτήτων και καθηκόντων των θέσεων αυτών ...». Η επίκληση εδώ του δημοσίου συμφέροντος έγινε εκ των υστέρων και για περιορισμένο μόνο λόγο που σχετιζόταν με την πλήρωση κενών θέσεων που δεν αφορά τη γενικότερη πολιτική που ήθελε ο νομοθέτης να προωθήσει σε σχέση με τη μη παραχώρηση προσαυξήσεων και τιμαριθμικών αυξήσεων στους μισθούς.

Οι πιο πάνω ελλείψεις στα ίδια τα νομοθετήματα όσον αφορά την επίκληση του δημοσίου συμφέροντος και συγκεκριμένων παραπομπών σε συνταγματικές πρόνοιες, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία και για ένα άλλο λόγο. Τα νομοθετήματα αφορούν δημόσιους υπαλλήλους και υπαλλήλους του ευρύτερου δημόσιου τομέα και αξιωματούχους αυτών. Στην Παπαγιώργης ν. Α.Η.Κ. [\(1996\) 3 Α.Α.Δ. 563](#), η Ολομέλεια αναφέρθηκε στην αρχή ότι το δικαίωμα υπαλλήλων επί του μισθού και των εκ του νόμου σε αυτούς αναγνωρισμένα ωφελήματα, είναι δημόσιο. Τα δημόσια δικαιώματα κατά τον Κυριακόπουλο: «Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, Β' Γενικό Μέρος» 4^η Έκδ. σελ. 289, λειτουργούν όχι χάριν των δημοσίων υπαλλήλων, αλλά χάριν του δημοσίου συμφέροντος. Ο δημόσιος υπάλληλος εκ της θέσεως του, εφόσον υπηρετεί την κρατική μηχανή, έχει την ιδιαιτερότητα ότι λαμβάνει αμοιβή όχι απλώς ως αντάλλαγμα υπηρεσίας, όπως συμβαίνει στον ιδιωτικό τομέα, αλλά για την άνετη και καλύτερη διαβίωση του υπαλλήλου υπηρετώντας το δημόσιο συμφέρον, (Στασινόπουλος: «Μαθήματα Διοικητικού

Δικαίου» σελ.335). Οι δημόσιοι υπάλληλοι, σύμφωνα και με τα λεχθέντα στην Απόφαση αρ. 1939/2008 του Ελεγκτικού Συνεδρίου Τμήμα ΙΙ, ημερ. 6.12.2018, έχουν εκ της θέσεως τους θεσμικές εγγυήσεις που αναδεικνύουν την «υπεροχή του δημοσίου συμφέροντος έναντι του ιδιαίτερου προσωπικού συμφέροντος του υπαλλήλου, με στόχο τη διασφάλιση της ορθολογιστικής, αποτελεσματικής και αδιάλειπτης λειτουργίας της δημοσίας διοίκησης, καθώς και της άσκησης των κρατικών λειτουργιών.». Λόγω του ιδιαίτερου καθεστώτος των οργάνων της διοίκησης, ενυπάρχει και το δημόσιο δικαίωμα σε μισθό όχι ως αντάλλαγμα για ορισμένη εργασία, αλλά ως παροχή προσαρμοσμένη στην ειδική λειτουργική σχέση που συνδέει τους δημόσιους υπαλλήλους με το κράτος.

Τονίζεται ότι ο δημόσιος υπάλληλος στη Δημοκρατία κατέχει δημόσια θέση ή αξίωμα συμφώνως του Άρθρου 122 του Συντάγματος, λαμβάνει μισθό ως προνοείται από τον κρατικό προϋπολογισμό, οφείλει πίστη στο Σύνταγμα και υπηρετεί το σύνολο του λαού και είναι εκτελεστής της θέλησης του κράτους (άρθρο 60 του περί Δημοσίας Υπηρεσίας Νόμου αρ. 1/90). Αφυπηρετεί υποχρεωτικώς σε ορισμένη ηλικία έχοντας στο μεταξύ μονιμότητα και δεν απολύεται εκτός για καλό λόγο και διά αποφάσεως της Ε.Δ.Υ. που ασκεί πειθαρχική εποπτεία. Το ότι οι απολαβές δημοσίου υπαλλήλου αποτελούν αναφαίρετο δημόσιο δικαίωμα τονίστηκε και στην απόφαση της Ολομέλειας στην Πατσαλοσαβή-Λεοντίου ν. Δημοκρατίας [\(1997\) 3 Α.Α.Δ. 70](#). Ο μισθός ή απολαβές του δημοσίου υπαλλήλου αποτελούν παρακολούθημα της υπαλληλικής-δημόσιας ιδιότητας σύμφωνα με αριθμό αποφάσεων των αρμοδίων Ελληνικών Δικαστηρίων όπως του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, Απόφαση αρ. 94/2011, του Διοικητικού Εφετείου Θεσσαλονίκης Απόφαση αρ. 720/2010, του Ελεγκτικού Συνεδρίου Απόφαση αρ. 1943/2011, κ.ά.

Τα πιο πάνω συνάδουν και σχετίζονται με τον έλεγχο της συνταγματικότητας των Νόμων από πλευράς της επιλογής του νομοθέτη να διορθώσει τα δημόσια

οικονομικά ή τα οικονομικά του κράτους με αναφορά στους δημόσιους υπαλλήλους, εξαιρώντας τους υπαλλήλους της Κεντρικής Τράπεζας, (δέστε άρθρο 10 του Νόμου αρ. 168(I)/2012). Το θέμα δεν είναι άνευ σημασίας, αντίθετα είναι καίριο, δεδομένου ότι αφορά ευθέως και την αιτιολογία του νομοθέτη στη θέσπιση των επιδίκων νομοθεσιών. Είναι γι' αυτό που το θέμα απασχόλησε και τη Χαραλάμπους ν. Δημοκρατίας - ανωτέρω - εφόσον είχε τεθεί από τους προσφεύγοντες η παραβίαση της αρχής της ισότητας και του Άρθρου 28 του Συντάγματος με ιδιαίτερη αναφορά στην παραβίαση της φορολογικής ισότητας που προστατεύεται από το Άρθρο 24 του Συντάγματος. Αλλά και η Δημοκρατία είχε, ανεπιτυχώς, προσπαθήσει να περάσει τη θέση ότι το μέτρο που εισήγαγε ο νομοθέτης ήταν κατ' ουσίαν φορολογικό.

Η πλειοψηφία στη Χαραλάμπους συζήτησε το ζήτημα κατά πόσο η επιλογή της συγκεκριμένης πολιτικής του κράτους εντασσόταν στο πλαίσιο της ευρείας ευχέρειας που έχει διαχειριζόμενο τα δημόσια οικονομικά με αναφορά στο κρατικό μισθολόγιο απορρίπτοντας το επιχείρημα ότι η επιβολή, όπως ήταν το νομοθέτημα που εξετάστηκε στην υπόθεση, έκτακτης εισφοράς στους μισθούς και συντάξεις στο δημόσια τομέα, παραβίαζε την αρχή της ισότητας. Το ενδιαφέρον είναι ότι η Ολομέλεια τοποθετήθηκε και περαιτέρω στο ζήτημα λέγοντας ότι η ευχέρεια του νομοθέτη μπορεί να είναι ευρεία, αλλά όχι απεριόριστη. Με αναφορά σε Αμερικάνικη νομολογία, όπως αυτή υιοθετήθηκε στη *Matsis v. Republic*

[\(1969\) 3 C.L.R. 245](#), το κατά πόσο νομοθετική πρόνοια παραβιάζει την αρχή της ισότητας εξετάζεται με γνώμονα την απάντηση στο ερώτημα κατά πόσο το βάρος που εναποτίθεται σε μια μόνο ομάδα, εξαιρώντας ταυτόχρονα άλλη ομάδα που είναι ουσιαστικά στην ίδια θέση, είναι αυθαίρετη και χωρίς γνήσιο λόγο. Αναφέρθηκε επίσης από την Ολομέλεια ότι «.. αν το κράτος στο μέλλον συνεχίσει να είναι αναποτελεσματικό ως προς τους ανείσπρακτους φόρους και άλλες οφειλές προς το κράτος, τότε ενδεχομένως να ενισχυθούν επιχειρήματα όπως αυτά των αιτητών περί ανισότητας, άνισης κατανομής των βαρών και παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας και της αναμενόμενης εμπιστοσύνης του πολίτη.». Έγινε επίσης αναφορά στις υποθέσεις

Diaroda Republica, 1^α série - No. 140 - 20 July 2012 p.

3846 και Diarode Republica, 1^asérie - No. 78 - 22 April 2013, p. 2328, του Πορτογαλικού Συνταγματικού Δικαστηρίου όπου κρίθηκε ότι η περαιτέρω επιβολή περικοπών ξεπερνούσε «τα αναμενόμενα όρια θυσίας των μισθωτών» ως προς τη συνεισφορά τους στα δημόσια βάρη.

Παρατηρείται συναφώς, πρόσθετα, ότι δεν υπάρχει καμία απολύτως και πάλι αναφορά στα νομοθετήματα που να σχετίζεται με την όλη δημοσιονομική εισπρακτική ικανότητα του κράτους, ιδιαίτερα έχοντας υπόψη και την περίοδο του χρόνου που έχει διαρρεύσει από την αρχή της μνημονιακής περιόδου. Αναμενόταν συναφώς η καταφυγή σε ορισμένα αριθμητικά δεδομένα που θα έθεταν το αναγκαίο υπόβαθρο, αλλά και την αιτιολογία για τη θέσπιση των επιδίκων νομοθεσιών. Στην υπόθεση υπ' αρ. 668/2012 του Συμβουλίου της Επικρατείας, («Μνημόνιο»), διατυπώθηκε η άποψη ότι ακόμη και να γίνεται επίκληση του δημοσίου συμφέροντος και στην ανάγκη άρσης του υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος, απαιτείται η σύνταξη ειδικής και συνολικής οικονομικής μελέτης καταδεικνύουσα ότι εξαντλήθηκαν τα ηπιότερα μέτρα και ότι τα προτεινόμενα μέτρα ανταποκρίνονται στη φοροδοτική ικανότητα των επηρεαζομένων. Συνεπώς ελέγχεται ως τουλάχιστον ελλιπής η αιτιολογία των νομοθετημάτων ως προς την επιλογή του κράτους να αντλήσει κεφάλαια από την τάξη των δημοσίων υπαλλήλων και μόνο, με μόνη ουσιαστική αιτιολογία, όπως ανέφερε ο Γενικός Εισαγγελέας στην αγόρευση του, το γρήγορο και το αποτελεσματικό του μέτρου αυτού.

Η ουσία των επιχειρημάτων της Δημοκρατίας είναι ότι ο δημόσιος υπάλληλος δεν έχει δικαίωμα στο ύψος του μισθού και επομένως επιτρέπεται μεταβολή ή περιορισμός του ποσού της μηνιαίας ανταπόδοσης για την εργασία του δημοσίου υπαλλήλου εφόσον ο πυρήνας του δικαιώματος δεν πλήττεται. Αυτό, ως ήταν η εισήγηση, αποφασίστηκε δεσμευτικά στη Χαραλάμπους, την οποία και πρέπει η Ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου να ακολουθήσει ως ευθέως εφαρμοζόμενη

στα περιστατικά που εδώ κρίνονται και να μην ακολουθήσει τη μεταγενέστερη απόφαση της Ολομέλειας στην Κουτσελίνη-Ιωαννίδου ν. Δημοκρατίας - ανωτέρω - η οποία αφορούσε σε διπλές συντάξεις αξιωματούχων και όχι σε αποκοπές μισθών επί μηνιαίας βάσεως.

Καθίσταται, επομένως, αναγκαίο να εξεταστούν αυτές οι δύο αποφάσεις Χαραλάμπους και Κουτσελίνη-Ιωαννίδου με κάποια λεπτομέρεια. Η Χαραλάμπους αφορούσε την επιβληθείσα τότε έκτακτη εισφορά στους αξιωματούχους, εργοδοτούμενους και συνταξιούχους της κρατικής υπηρεσίας και του ευρύτερου δημόσιου τομέα με βάση το Νόμο αρ. 112(Ι)/2011. Ο Νόμος αυτός επέτρεπε τη μηνιαία αποκοπή από τις ακαθάριστες απολαβές των αξιωματούχων και των εργοδοτούμενων και από τις συντάξεις των συνταξιούχων στη βάση κλιμακωτής εισφοράς που άρχιζε από το 1½% και έφθανε το 3½% ανάλογα με το ύψος των εισοδημάτων ή συντάξεων. Ο Νόμος είχε τεθεί σε ισχύ την 1.9.2011 και ίσχυε για περίοδο 24 μηνών, αλλά με βάση τον Τροποποιητικό Νόμο αρ. 193(Ι)/2011 επεκτάθηκε, μεταξύ άλλων, και ο χρόνος ισχύος της νομοθεσίας για περίοδο 24 μηνών από 1.1.2012. Η περίπτωση της Κουτσελίνη-Ιωαννίδου αφορούσε τον περί Συντάξεων Κρατικών Αξιωματούχων (Γενικές Αρχές) Νόμο αρ. 88(Ι)/2011, με τον οποίο αναστελλόταν η καταβολή σύνταξης υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Και οι δύο αποφάσεις απασχόλησαν την Πλήρη Ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου και παράλληλα αμφότερες είχαν πλειοψηφική κατάληξη ως προς το αποτέλεσμα.

Εγείρονται διάφορα ερωτήματα ως προς την ακολουθία και ισχύ των δύο αυτών αποφάσεων. Είναι σημαντικό να τονισθεί εξ αρχής ότι η Δημοκρατία δεν κάλεσε το Ανώτατο Δικαστήριο να αποφασίσει ότι η μεταγενέστερη της Χαραλάμπους απόφαση στην Κουτσελίνη-Ιωαννίδου είναι με οποιοδήποτε τρόπο λανθασμένη. Ούτε η

Δημοκρατία έχει καλέσει το Σώμα να αποκλίνει από την εν λόγω απόφαση. Ορισμένοι εκ των προσφευγόντων έχουν υποστηρίξει ότι η Χαραλάμπους έχει παροπλισθεί από τη μεταγενέστερη απόφαση στην Κουτσελίνη-Ιωαννίδου και εν πάση περιπτώσει η τελευταία, με βάση τη νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου, θα πρέπει να ακολουθηθεί εάν και εφόσον διαπιστωθεί ότι οι δύο αποφάσεις της Ολομέλειας διαφέρουν.

Χρήσιμο για το σκεπτικό που ακολουθεί είναι ο κοινός τύπος μεταξύ όλων των διαδίκων ότι ο μισθός αποτελεί δικαίωμα που προστατεύεται ως περιουσία από το Άρθρο 23 του Συντάγματος. Παρόλο που θα μπορούσε να αντιταχθεί και να αναπτυχθεί επιχείρημα ότι ο μισθός δεν μπορεί λογικά να εντάσσεται εντός της έννοιας της «κινητής» ιδιοκτησίας που προνοείται στο εν λόγω Άρθρο, νομολογιακά έχει επικρατήσει η θεωρία ότι ο μισθός είναι τέτοιο δικαίωμα και, επομένως, προστατεύεται συνταγματικά, (Πατσαλοσαββή-Λεοντίου ν. Δημοκρατίας - ανωτέρω -, Α.Η.Κ. ν.

Φιλιαστίδη [\(2003\) 3 Α.Α.Δ. 342](#), κ.ά.). Το ίδιο ισχύει και για τις συντάξεις που έχουν αναγνωριστεί ως ιδιοκτησιακό δικαίωμα των υπαλλήλων (Φιλίππου ν. Δημοκρατίας [\(2010\) 3 Α.Α.Δ. 241](#), Παύλου ν. Δημοκρατίας [\(2010\) 3 Α.Α.Δ. 241](#) και Αποστολάκης ν. Ελλάδας, υπόθ. αρ. 39574/07, ημερ. 22.10.2009). Η υπόθεση Azinas ν. Cyprus Αίτηση αρ. 56679/00, ημερ. 28.4.2004, (Ολομέλεια ΕΔΑΔ), δίνει επίσης το στίγμα ότι οι δεδουλευμένοι μισθοί δημοσίων υπαλλήλων ανακτώνται ως περιουσιακό δικαίωμα αποκρυσταλλωθέν.

Ο δεύτερος κοινός τύπος είναι ότι το Άρθρο 23 του Συντάγματος παρέχει αυξημένη προστασία στον Κύπριο πολίτη από ό,τι προσφέρει το Άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το οποίο βεβαίως και ισχύει στη Δημοκρατία δυνάμει του περί της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως διά την Προάσπισιν των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Κυρωτικού) Νόμου αρ. 39/62. Αυτό έχει αναγνωριστεί σε διάφορες αποφάσεις,

μεταξύ των οποίων, και στην ίδια τη Χαραλάμπους. Θεωρείται, επομένως, δεδομένο ότι μεταξύ του Άρθρου 23 και του Άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου υπάρχει σημαντική διαφορά εφόσον στη βάση του Πρωτοκόλλου τα ιδιοκτησιακά ή περιουσιακά δικαιώματα μπορούν να τύχουν περιορισμού για σκοπούς δημόσιας ωφέλειας. Παρόμοια πρόνοια, όπως του Άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου, περιλαμβάνεται και στο Άρθρο 17 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως ανακηρύχθηκε επίσημα στη Νίκαια το Δεκέμβριο του 2000 και κατέστη νομικά δεσμευτικό έγγραφο δυνάμει της Συνθήκης της Λισαβώνας, το Δεκέμβριο του 2009, (EEC 202 της 7.6.2016). Μπορούν εδώ να αναφερθούν και τα εξής: πρώτον, δυνάμει του Άρθρου 53 του Χάρτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καμία διάταξη αυτού «δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως περιορίζουσα ή θίγουσα τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες που αναγνωρίζονται στα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής από το δίκαιο της Ένωσης, το διεθνές δίκαιο καθώς και από τις διεθνείς συμβάσεις στις οποίες είναι μέρη η Ένωση ή όλα τα κράτη μέλη, και ιδίως από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, καθώς και από τα Συντάγματα των κρατών μελών.», (η έμφαση προστέθηκε). Δεύτερο, ο Χάρτης έχει επικουρικό χαρακτήρα και τυγχάνει εφαρμογής μόνο όταν εμπλέκεται στο ζητούμενο η νομοθεσία της Ένωσης, (Wachauf, υπόθ. αρ. 5/88, ημερ. 13.7.1989, KjellKarlsson & Others C-292/97, ημερ. 13.4.2000 και ÅkebergFranssonC-617/10). Τρίτο, το Άρθρο 17, περιέχει την «δημόσια ωφέλεια», ως το μόνο ουσιαστικό λόγο στέρησης ιδιοκτησίας και «έναντι δίκαιης και έγκαιρης αποζημίωσης για την απώλεια της.».

Σαφώς, επομένως, το Άρθρο 17 του Χάρτη δεν εισάγεται καν στην εικόνα προς εξέταση, ούτε και βεβαίως μνημονεύθηκε στους επίδικους Νόμους, ούτε και τίθεται εν προκειμένω ζήτημα ερμηνείας ενωσιακού δικαίου.

Από τα πιο πάνω απορρέουν τα εξής: Εφόσον το περιουσιακό δικαίωμα στο μισθό τυγχάνει αυξημένης προστασίας έναντι του Άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, αυτό κατά νομική και λογική συνέπεια δεν μπορεί στη Δημοκρατία να περιοριστεί για λόγους δημοσίας ωφελείας εφόσον τέτοια εξαίρεση στο δικαίωμα δεν καταγράφεται στο ίδιο το Άρθρο 23. Οι περιορισμοί που επιτρέπονται κατά το Άρθρο 23 είναι συγκεκριμένοι και χωρούν μόνο για τους εκεί αναφερόμενους λόγους και έναντι αποζημίωσης. Η θεωρία που αναπτύχθηκε ότι το Άρθρο 23 προστατεύει μόνο τον πυρήνα του δικαιώματος και, επομένως, όχι το ύψος του μισθού δεν είναι βάσιμο, πρώτο, διότι η έννοια της δημόσιας ωφέλειας ως δικαιολογούσα την αποστέρηση μέρους του μισθού δεν ενυπάρχει στο Άρθρο 23 και, κατά δεύτερο λόγο, το Άρθρο 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου εν πάση περιπτώσει προσφέρει ολιγότερη προστασία από το Άρθρο 23 του Συντάγματος. Η θεωρία περί του άθικτου του πυρήνα του δικαιώματος στο μισθό είναι ουσιωδώς αντιφατική με τις ίδιες τις πρόνοιες του Άρθρου 23, δεδομένου ότι αναγνώριση τέτοιας αρχής χωρίς την προηγούμενη τροποποίηση του Συντάγματος, προσθέτει λέξεις στο συγκεκριμένο Άρθρο και αποτελεί εύσχημο τρόπο παράκαμψης των προνοιών του. Εφόσον το δικαίωμα στο μισθό προστατεύεται, στην έκταση που τώρα προστατεύεται, δυνάμει του Άρθρου 23, το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί να είναι ελαστικό από την άποψη ότι θα κρίνεται ο επηρεασμός του ανάλογα με το ποσοστό που η εκάστοτε εκτελεστική και νομοθετική εξουσία θεωρούν ότι θα πρέπει να αποκοπεί προς όφελος της δημοσιονομικής τάξης. Και πρέπει να τονισθεί ότι πρωτοδίκως η Δημοκρατία δεν συζήτησε ευθέως το ζήτημα από την άποψη του πυρήνα του δικαιώματος, αλλά μόνο από την άποψη της δημόσιας ωφελείας ή του δημοσίου συμφέροντος. Τούτου, βεβαίως, δοθέντος, σύμφωνα με πάγια νομολογία, δεν θα έπρεπε καν να αποτελέσει λόγο έφεσης προς συζήτηση και απόφαση. (Banik v. Αναθεωρητικής Αρχής Προσφύγων (2012) 3 ΑΑΔ 50, Crown Resorts Ltd v. Δήμου Παραλιμνίου (2012) 3 ΑΑΔ 174, Χουλιώτης v. Δημοκρατίας [\(2013\) 3 ΑΑΔ 524](#), κ.α.)

Είναι πρόσφορο εδώ να εξεταστεί τι εννοεί κάποιος με την έννοια περί «πυρήνα» ενός δικαιώματος. Στο σύγχρονο κράτος έχει προεξάρχουσα σημασία, η ανθρώπινη αξία, εκφρασμένης ως ατομικού δικαιώματος με πρότυπο τον κοινωνικό πολίτη, που εν συνόλω, μετατρέπει το κράτος σε κοινωνικό κράτος δικαίου. Η παρεμβατική εξουσία του κράτους έχει πρωτίστως στόχο την χαλύβδωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. «Πυρήνας» θεωρείται, κατά μια έννοια, αυτό τούτο το προστατευόμενο δικαίωμα έχοντας δύο μέρη: την περιοχή κτήσης του πυρήνα (το καθαυτό δικαίωμα) και την περιοχή άσκησης του. Μαζί αποτελούν τη δομή του δικαιώματος. Η αρχή του περιορισμού του δικαιώματος, αρκεί να μην θίγεται η ουσία, έχει γερμανική προέλευση θεσπιζόμενης ρητά στο Άρθρο 19.2 του Θεμελιώδους Νόμου, σύμφωνα με το οποίο κανένα ατομικό δικαίωμα δεν μπορεί, σε καμιά περίπτωση, να θιγεί στον πυρήνα του.

Όπως σε όλες τις περιπτώσεις απροσδιόριστων εννοιολογικά εννοιών, αναπτύχθηκαν και εδώ διάφορες θεωρίες ως προς τη διακρίβωση του τι εστί «πυρήνας». Υπάρχουν συνεπώς η σχετική, η απόλυτη και η λειτουργική προσέγγιση. Σύμφωνα με τη σχετική θεωρία, το ουσιαστικό περιεχόμενο, ο πυρήνας πρέπει να προσδιορίζεται όχι μόνο για κάθε θεμελιώδες δικαίωμα, αλλά και για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Στη βάση της απόλυτης θεώρησης, ο πυρήνας γίνεται αντιληπτός ως ένα σταθερό μέγεθος ανεξάρτητο από κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, καθώς αφορά το ελάχιστο περιεχόμενο του. Στη λειτουργική έννοια, ο πυρήνας προσδιορίζεται αρνητικά, βασιζόμενη στην αντίληψη ότι σε κάθε δικαίωμα περιέχεται ένας σκληρός πυρήνας επί του οποίου δεν χωρεί οποιοσδήποτε περιορισμός χωρίς ταυτόχρονη κατάργηση του. Υπάρχει και η προσέγγιση του καθηγητή Δημητροπούλου κατά την οποία πυρήνας είναι αυτή η ίδια η κτήση του δικαιώματος, εφόσον χωρίς την κτήση δεν υπάρχει καν το δικαίωμα, (δέστε Α. Δημητρόπουλου: «Συνταγματικά Δικαιώματα», Β' έκδ. Τόμος Γ' σελ. 105-112).

Υπό το φως των ανωτέρω, παρατηρείται ότι ανάλογη διάταξη περί πυρήνα όπως στον Γερμανικό Θεμελιώδη Νόμο, δεν υπάρχει στο Σύνταγμα. Το δικαίωμα που προστατεύεται από το Άρθρο 23 είναι κατά συνέπεια απόλυτο με εξαίρεση μόνο τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες μπορεί να τύχει απαλλοτριώσης, αλλά ακόμη και τότε ο συντακτικός νομοθέτης προνόησε για εύλογη αποζημίωση του επηρεαζομένου. Σαφέστατα οι επίδικοι Νόμοι δεν προσφέρουν καμία αποζημίωση για τη μείωση των μισθών και των συντάξεων. Έπεται ότι οι αποκοπές αυτές έγιναν με στόχευση την απόλυτη αποστέρηση του μέρους εκείνου του μισθού ή των συντάξεων που αποκόπονταν και αυτό το δεδομένο δεν διασώζεται από το γεγονός ότι οι συγκεκριμένοι Νόμοι έχουν ημερομηνία λήξης. Η χωρίς οποιαδήποτε αποζημίωση αποκοπή από τους μισθούς και τις συντάξεις αντιβαίνει όχι μόνο στις σαφείς λεκτικές πρόνοιες του Άρθρου 23 του Συντάγματος, αλλά και στο πνεύμα του εφόσον είναι πρόδηλο ότι το δικαίωμα της ιδιοκτησίας κινητής ή ακίνητης θεωρείται αναπαλλοτριώτο πλην των περιπτώσεων που καλύπτει το ίδιο το Άρθρο 23.

Η λέξη «ουσιωδώς» που απαντάται στο Άρθρο 23.3 δεν αφορά βεβαίως τον λεγόμενο πυρήνα του ιδίου του δικαιώματος παρά μόνο συνδέεται άμεσα με την αποζημίωση που θα πρέπει να δοθεί στον επηρεαζόμενο από τη στέρηση της περιουσίας του. Με διαφορετικά λόγια, δεν μπορεί με πρόφαση το βαθμό μείωσης, αν είναι ή όχι ουσιώδης, να καταργείται το αναφαίρετο δικαίωμα που κατοχυρώνεται από το εδάφιο 1 του Άρθρου 23. Το εν λόγω Άρθρο πρέπει να διαβαστεί στην ολότητα του για να γίνει αντιληπτή η ιεράρχηση των προνοιών του. Το δικαίωμα απόκτησης, κυριότητας, κατοχής, απόλαυσης και διάθεσης οποιασδήποτε κινητής ή ακίνητης ιδιοκτησίας είναι προεξάρχον και έλκει ταυτόχρονα την απαίτηση για σεβασμό του δυνάμει της παραγράφου 1. Ακολουθεί η απαγόρευση της στέρησης ή περιορισμού κατ' απόλυτο τρόπο («δεν δύναται να επιβληθεί»), εκτός όπως προβλέπεται από το ίδιο το Άρθρο 23. Στη συνέχεια, ο περιορισμός δύναται να υποβληθεί με όρους, δεσμεύσεις, «απολύτως»

απαραίτητους για τη δημόσια ασφάλεια, δημόσια υγεία, δημόσια ήθη, την πολεοδομία και την ανάπτυξη και χρησιμοποίηση ιδιοκτησίας προς προαγωγή δημόσιας ωφελείας ή προστασία των δικαιωμάτων τρίτων.

Όταν αυτό συμβαίνει, του δικαιώματος διαφοροποιημένου «διά νόμου», τότε ο όποιος «όρος, δέσμευση ή περιορισμός όστις μειώνει ουσιωδώς την οικονομική αξία της τιαύτης ιδιοκτησίας ...», αποκαθίσταται με δίκαιη αποζημίωση.

Εισάγοντας ή διαβάζοντας λοιπόν το Άρθρο 23 υπό το φως του λεγόμενου πυρήνα του δικαιώματος αυτού καθ' αυτού, ένας οδηγείται στην εξής νομική ανακολουθία, αλλά και αντιφατικότητα. Αν ο «πυρήνας» του δικαιώματος κριθεί ότι παραμένει άθικτος τότε αυτό σημαίνει ότι ως έννοια που αποκρυσταλλώνεται σε ατομικό δικαίωμα κατοχυρωμένο από το Σύνταγμα, ο μισθός εν τω συνόλω του δεν προστατεύεται καθόλου, ή επαρκώς, ως περιουσιακό δικαίωμα. Αυτό όμως αντιβαίνει στη σαφή επί του θέματος νομολογία σε επίπεδο τόσο των Δικαστηρίων της Δημοκρατίας, όσο και σε πανευρωπαϊκό. Σαφώς επομένως δεν είναι δυνατόν το δικαίωμα να μην υφίσταται λόγω αυτής της ερμηνείας.

Από την άλλη αν γινόταν δεκτή η μείωση του μισθού ως επιτρεπτή δυνάμει του Άρθρου 23, αυτό θα πρέπει να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ο επηρεαζόμενος οφείλει να λάβει αποζημίωση εφόσον η μείωση της αξίας της κινητής, εδώ, περιουσίας είναι ουσιώδης. Αλλά αυτό δεν θα μπορούσε να αποφασιστεί από το Ανώτατο Δικαστήριο, αλλά από το αρμόδιο πολιτικό Δικαστήριο σε περίπτωση που η προσφερθείσα αποζημίωση από την «απαλλοτριούσα» αρχή δεν γίνει αποδεκτή. Είναι το πολιτικό Δικαστήριο που θα ακούσει τα γεγονότα και θα αποφασίσει εάν είναι ή όχι η μείωση ουσιώδης, την έκταση της και την αποζημίωση.

Αυτός όμως δεν ήταν ποτέ ο σκοπός του νομοθέτη με τις επίδικες νομοθεσίες. Στόχος ήταν η ολοκληρωτική αφαίρεση μέρους του μισθού για όσο διάστημα καλύπτει η νομοθεσία, και χωρίς την προσφορά οποιασδήποτε αποζημίωσης.

Πρέπει εδώ να τονιστεί και η ιδιαιτερότητα του μισθού. Πρόκειται για ιδιοκτησία προστατευόμενη από το Άρθρο 23, αλλά ταυτόχρονα αποτελεί και το αντιστάθμισμα για την προσφορά εργασίας. Είναι συνεπώς ένα δυναμικό ιδιοκτησιακό δικαίωμα, εφόσον είναι εξακολουθητικό για όσο χρόνο παρέχεται η εργασία, σε αντίθεση με, για παράδειγμα, την ακίνητη περιουσία, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα αδρανές ιδιοκτησιακό δικαίωμα, η απώλεια του οποίου αντισταθμίζεται με χρηματική αποζημίωση. Ο μισθός, όμως, ως δικαίωμα, εκφράζεται ήδη στην πράξη ως χρήμα. Η αποστέρηση του συνεπώς δεν μπορεί να γίνει με άλλη χρηματική αποζημίωση. Ούτε και νοείται ο εργοδοτούμενος να εργάζεται ολιγότερο ως αποτέλεσμα της μείωσης μισθού.

Οι θέσεις, επομένως, των εφεσειόντων γενικώς είτε αυτές προέρχονται από τον Γενικό Εισαγγελέα, είτε από τους υπόλοιπους συνηγόρους που έδωσαν έμφαση στο γεγονός ότι δεν επηρεάστηκε ο πυρήνας του δικαιώματος αξιοπρεπούς διαβίωσης του δημοσίου υπαλλήλου, είναι αδόκιμες στη βάση του ότι εισάγονται με αυτό τον τρόπο λέξεις και έννοιες στο καθαρό, κατά τα άλλα, κείμενο του Άρθρου 23 στη βάση μάλιστα νομοθετημάτων τα οποία, όπως ήδη εξηγήθηκε, ουδόλως αιτιολογούν τις αποκοπές δυνάμει του Άρθρου 23 ή μνημονεύουν τη δημόσια ωφέλεια ή δημόσιο συμφέρον ή έστω το Άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Είναι πρόδηλο ότι η διασύνδεση των εννοιών του «πυρήνα» από την μια και της «δημοσίας ωφελείας» από την άλλη, είναι άρρηκτη. Επιτρέπεται, κατά την εισήγηση, η εν μέρει αφαίρεση του δικαιώματος χάριν δημοσίας ωφελείας, μέχρι το βαθμό και την έκταση που αρχίζει να επηρεάζεται ο πυρήνας. Αν όμως επιτρεπόταν τέτοια μείωση χάριν δημοσίας ωφελείας, ένας θα έπρεπε να αναζητήσει την αιτιολογία, κατά μια εισήγηση, στους επιτρεπόμενους

περιορισμούς του Άρθρου 23.3, οι οποίοι όμως σε καμιά περίπτωση, δεν καλύπτουν το ζήτημα. Είναι, επομένως, αντιφατική η θεώρηση που θέλει την αφαίρεση μέρους του μισθού ως επιτρεπόμενη από κάποια διάταξη της παραγράφου (3) του εν λόγω Άρθρου εφόσον καμιά διάταξη δεν εφαρμόζεται, εξ ου και καμιά δεν μνημονεύθηκε στους επίδικους Νόμους, ενώ από την άλλη, αντιφατική είναι και η θέση ότι δεν κατοχυρώνεται συγκεκριμένο ύψος εκπαρθυρώνοντας στην ουσία το ίδιο το δικαίωμα από το Άρθρο 23.

Έπεται από όλα τα ανωτέρω, ότι υπό το φως της ιδιαιτερότητας και του αυστηρού λεκτικού που χρησιμοποιεί το Άρθρο 23, το προστατευόμενο αγαθό της ιδιοκτησίας είναι καθολικό, τόσο ως προς την κτήση του, όσο και ως προς την έκταση και πεδίο εφαρμογής του. Δεν μπορεί βάσιμα να διαχωριστεί ο λεγόμενος πυρήνας από το ίδιο το αγαθό ως καθολικό δικαίωμα.

Οι αποφάσεις που έχουν οι ευπαίδευτοι συνήγοροι των εφεσειόντων επικαλεστεί, όπως οι Κουφάκη ν. Ελλάδας, Αίτηση αρ. 57665/12, ημερ. 7.5.2013, Kanakis v. Greece, Applicationno. 59142/00, ημερ. 20.9.2001 κ.ά., δεν μπορούν να έχουν οποιαδήποτε επίπτωση στα υπό κρίση νομοθετήματα δεδομένου ότι αυτές βασίστηκαν στην έννοια της «δημόσιας ωφέλειας» του Πρώτου Πρωτοκόλλου που δεν απαντάται στο Άρθρο 23, το οποίο εν πάση περιπτώσει δεν μνημονεύεται. Εφόσον οι Νόμοι είναι στη ρίζα τους αντισυνταγματικοί, δεν επιτρέπεται ως θέμα αρχής, η αποκοπή έστω και μέρους ενός δικαιώματος.

Η νομολογία του ΕΔΑΔ στο ζήτημα αυτό έχει άλλωστε παρουσιάσει μια αντιφατικότητα και μια υποχώρηση όσον αφορά την προστασία των κοινωνικών θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρώπη μετά τη Λισαβόνα, όπως εύγλωττα αναλύει στο βιβλίο της η Τζούλια Ηλιοπούλου-Στράγγα: «Γενική θεωρία θεμελιωδών δικαιωμάτων» στις σελ. 247-256. Το ΕΔΑΔ φαίνεται, εν μέσω της οικονομικής κρίσεως που έπληξε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες, ολιγότερο

διατεθειμένο να υποστηρίξει τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών, αυξάνοντας την επιρροή της έννοιας του «marginofappreciation», αφήνοντας έτσι στα κράτη-μέλη να εκτιμήσουν το περιθώριο εντός του οποίου επιθυμούν να κινηθούν επιλέγοντας, αναλόγως, τα μέτρα λιτότητας που θεωρούν αναγκαία. Όπως εύστοχα παρατηρεί η συγγραφέας, η απόφαση στην Κουφάκη, αλλά και η απόφαση στην ΑΔΕΔΥ v. Ελλάδα, προσφυγή αρ. 57657/12, ημερ. 7.5.2013 (οι υποθέσεις συνεκδικάστηκαν), κρίθηκαν ως απαράδεκτες και προφανώς αβάσιμες κατ' εφαρμογή του άρθρου 35(3)(α) και 4 της Σύμβασης, χωρίς αναφορά στο διεθνές και συγκριτικό δίκαιο, όπως συνήθως πράττει σε άλλες αποφάσεις, (Demir&Baykara v. Τουρκίας, ημερ. 12.11.2008, Stefanetti v. Ιταλίας, προσφυγή αρ. 21838/10 κ.ά., ημερ. 15.4.2014, κ.ά.). Και επίσης και χωρίς αναφορά στην αρχή της αναλογικότητας με εμφανή την προσπάθεια του ΕΔΑΔ να μην αναμειγνύεται στις επιπτώσεις επί των δικαιωμάτων ολόκληρων στρωμάτων του λαού στις χώρες οι οποίες πλήγησαν από την οικονομική λαίλαπα, (Μαματάς κ.ά. v. Ελλάδα, προσφυγή αρ. 63066/14 κ.ά., ημερ. 21.7.2016, σκέψεις 106-120), αν και επιφύλαξε στον εαυτό του το δικαίωμα επέμβασης όταν οι αποφάσεις των εθνικών Δικαστηρίων στερούνται προδήλως εύλογης βάσης. Στην James v. United Kingdom Application No. 8793/79, ημερ. 21.2.86, το ΕΔΑΔ σε Πλήρη Ολομέλεια, ανέφερε ότι τα κράτη-μέλη είναι ως θέμα αρχής σε καλύτερη θέση να εκτιμήσουν το δημόσιο συμφέρον υπό το φως των υπαρχόντων πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών, τις οποίες όμως το κράτος μέλος οφείλει να μνημονεύσει για να αιτιολογήσει τα νομοθετήματα. Όπως ήδη παρατηρήθηκε πιο πάνω, ουδεμία αναφορά σε μελέτες, στοιχεία ή δεδομένα υπάρχει προς αιτιολόγηση των επίδικων νομοθεσιών.

Αυτές οι θέσεις του ΕΔΑΔ, όμως, αντανακλούν εν πάση περιπτώσει τη νομολογία που αναπτύχθηκε με βάση το Άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και την έννοια της δημόσιας ωφελείας. Πρέπει όμως να παρατηρηθεί ότι ακόμη και στη βάση του πιο πάνω Άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου,

η στέρηση της περιουσίας για λόγους έστω δημοσίας ωφελείας γίνεται «..υπό τους προβλεπόμενους υπό του νόμου, και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου, όρους.». Και τίθεται το ερώτημα ποιοι είναι οι όροι που τέθηκαν στις επίδικες νομοθεσίες ώστε να τηρηθεί η προφανής αρχή της αναλογικότητας, της καλής πίστης και της απόδοσης εύλογης αποζημίωσης.

Η απάντηση είναι ότι δεν υπάρχουν τέτοιοι όροι. Επομένως, ούτε με το Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου θα μπορούσαν οι επίδικες νομοθεσίες να διασωθούν, ακόμη και αν το Άρθρο αυτό τύγχανε εφαρμογής. Υπενθυμίζεται ότι ούτε ο Χάρτης Θεμελιωδών Ελευθεριών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ισχύει στην περίπτωση εφόσον δεν τίθενται υπό ερμηνεία Ευρωπαϊκές νομοθεσίες.

Υπό το φως όλων των ανωτέρω, η απόφαση που δίδει ασφαλέστερη καθοδήγηση για την επίλυση των εδώ επιδίκων θεμάτων είναι η Κουτσελίνη-Ιωαννίδου κ.ά., στην οποία έγινε ευρεία και διεξοδική ανάλυση της προστασίας που δίδει το Άρθρο 23. Δεν πρέπει να λησμονείται, άλλωστε, ότι το Διοικητικό Δικαστήριο αποφασίζοντας τα ενώπιον του ζητήματα είναι επί της Κουτσελίνη-Ιωαννίδου κ.ά. που στηρίχθηκε και επομένως είναι το σκεπτικό της απόφασης αυτής που έχει, εν πάση περιπτώσει, για σκοπούς της παρούσας συζήτησης και απόφασης, την ανάλογη σημασία. Η θέση των εφεσειόντων ότι διακρίνεται από τη Χαραλάμπους διότι αφορούσε σε συντάξεις δεν είναι ορθή, δεδομένης της ήδη καθιερωθείσας νομολογίας ότι αμφότεροι οι μισθοί και οι συντάξεις προστατεύονται δυνάμει του Άρθρου 23. Συνεπώς το ένα περιουσιακό δικαίωμα δεν μπορεί να τυγχάνει λιγότερης προστασίας από το άλλο. Μάλιστα, η Κουτσελίνη-Ιωαννίδου κ.ά., είναι πλησιέστερη προς τα επίδικα εδώ δεδομένα εφόσον και εκεί η στέρηση της περιουσίας ήταν ολοκληρωτική. Λέχθηκε συγκεκριμένα στην Κουτσελίνη-Ιωαννίδου κ.ά. στη σελ. 391 ότι:

Δεν τίθεται ζήτημα διαφοροποίησης των δύο περιπτώσεων, δηλαδή εκείνων που χάνουν ολότελα τη σύνταξη και εκείνων που τη χάνουν μερικώς, διότι, όπως αναφέραμε, στις

παρούσες υποθέσεις, υπάρχει ανεπίτρεπτος περιορισμός ή στέρηση του δικαιώματος ιδιοκτησίας των αιτητών. Ούτε και τίθεται ζήτημα στάθμισης του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας, από τη μια, και του ατομικού δικαιώματος ιδιοκτησίας των αιτητών, από την άλλη, διότι, όπως παρατηρήσαμε, το Άρθρο 23 του Συντάγματος μας δεν περιλαμβάνει το γενικό συμφέρον της κοινωνίας ή το δημόσιο συμφέρον ή τη δημόσια ωφέλεια, γενικά, ως λόγο για τον οποίο ο νομοθέτης μπορεί να στερήσει ή να περιορίσει δικαίωμα ιδιοκτησίας.

Η Χαραλάμπους διαφοροποιείται επίσης στο εξής: Πρόκειται για έκτακτο μέτρο σχετικά μικρής χρονικής έκτασης. Δεύτερο, προσεκτική ανάγνωση της δείχνει ότι και η πλειοψηφία του Ανωτάτου Δικαστηρίου αποδέχθηκε ότι ο μισθός εμπίπτει στο Άρθρο 23, απορρίπτοντας την προς το αντίθετο εισήγηση της Δημοκρατίας. Και περαιτέρω ότι πράγματι δεν μπορούσε να συνδεθεί η επιβληθείσα έκτακτη εισφορά στη βάση ή για λόγους δημοσίας ωφελείας εφόσον το Άρθρο 23.3 συνδέει την προαγωγή αυτής με άλλες παραμέτρους που δεν ίσχυαν στη Χαραλάμπους (σελ. 215-216). Μετέπειτα, η πλειοψηφία αντίκρουσε το ζήτημα από τη θέση ότι ενώ το ιδιοκτησιακό δικαίωμα στο μισθό είναι δεδομένο, εκείνο που δεν αποτελούσε δικαίωμα ήταν το ύψος του. Αλλά, όπως ήδη εξηγήθηκε ανωτέρω, δεν τίθεται βάσιμο θέμα συζήτησης «ύψους» του δικαιώματος, ενώ το «ουσιώδες» της μείωσης δεν υπεισέρχεται καν στην εικόνα εφόσον αυτό συνδέεται με αποζημίωση που πρέπει να αποφασιστεί από πολιτικό Δικαστήριο. Αλλά για να αποφασιστεί από πολιτικό Δικαστήριο τέτοιο ζήτημα, πρέπει πρώτα η απαλλοτριούσα αρχή, εδώ η Κυβέρνηση, να προσφέρει αποζημίωση, η οποία δεν θα γίνει αποδεκτή από τον επηρεαζόμενο. Διαφορετικά, το καθολικά παραδεκτό της προστασίας του μισθού τίθεται εκτός της προστασίας του Αρθρου 23, χωρίς μάλιστα αποζημίωση.

Έπεται ότι θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η Χαραλάμπους αποφασίστηκε πάνω σε λανθασμένη αρχή δικαίου και θα δικαιολογείτο απόκλιση από το λόγο της σύμφωνα με τις καθιερωθείσες αρχές της ακολουθίας του δικαστικού προηγούμενου όπως επεξηγήθηκαν, μεταξύ άλλων, και στη Γουότς κ.ά. ν. Λαούρη κ.ά. (2014) 1 Α.Α.Δ. 1401. Όπως όμως ήδη ειπώθηκε, δεν έχει ζητηθεί

οποιαδήποτε απόκλιση, αλλά η εφαρμογή της Χαραλάμπους έναντι της Κουτσελίνη-Ιωαννίδου κ.ά.. Λανθασμένα, όμως, εφόσον η Κουτσελίνη-Ιωαννίδου κ.ά. είναι μεταγενέστερη της Χαραλάμπους και έγινε σ' αυτήν, όπως ήδη ειπώθηκε, διεξοδική και αναλυτική επεξήγηση της έννοιας και εμβέλειας του Άρθρου 23. Η διαφοροποίηση εστιάζει στη διαφορετικότητα του μισθού από τις συντάξεις, η οποία όμως εκ της φύσεως των δύο δικαιωμάτων αμοιτέρων προστατευόμενων από το Άρθρο 23, δεν μπορεί βάσιμα να υφίσταται. Και ο μισθός αποκρυσταλλώνεται κατά μήνα εφόσον βεβαίως εξακολουθεί ο δημόσιος υπάλληλος να εργάζεται. Το ότι είναι περιοδικά που εισπράττει το μισθολόγιο στο τέλος κάθε μήνα, δεν το καθιστά μη αποκρυσταλλωθέν. Η αρχή της χρηστής διοίκησης επιβάλλει όπως από τη στιγμή που ο Νόμος κρίνεται αντισυνταγματικός, δεν χρειάζεται κατά μήνα ατομική προσφυγή.

Αναφορικά με τη μη παραχώρηση προσαυξήσεων και τιμαριθμικών αυξήσεων δυνάμει του Νόμου αρ. 192(Ι)/2011 και του Τροποποιητικού αυτού Νόμου αρ. 185(Ι)/2012 παρατηρείται, όπως ορθά διαπίστωσε και το πρωτόδικο Δικαστήριο ότι στη βάση των προνοιών της νομοθεσίας οι μισθοί των επηρεαζομένων παρέμεναν στάσιμοι ως ήταν στις 31.12.2011 χωρίς να λαμβάνεται, με άλλα λόγια, υπόψη οποιαδήποτε προσαύξηση η οποία και δεν προστίθεται στις μηνιαίες ακαθάριστες απολαβές. Το ίδιο συμβαίνει και με το τιμαριθμικό επίδομα το οποίο παρέμενε επίσης ως είχε στις 31.12.2011 χωρίς να προστίθεται ή να δίδεται ως συμπλήρωμα στο βασικό μισθό.

Σύμφωνα με το άρθρο 55(1) του περί Δημοσίας Υπηρεσίας Νόμου αρ. 1/90 οι απολαβές του υπαλλήλου «.. περιλαμβάνουν το μισθό που καταβάλλεται σ' αυτόν με βάση τη μισθοδοτική κλίμακα ή τον πάγιο μισθό της θέσης του, όπως αυτός προνοείται στον Προϋπολογισμό, καθώς και οποιαδήποτε γενική αύξηση μισθών και το τιμαριθμικό επίδομα.». Έπεται ότι με βάση τη σχετική νομοθεσία οι απολαβές του υπαλλήλου εμπεριέχουν την έννοια και των προσαυξήσεων και

του τιμαριθμικού επιδόματος στη βάση της γενικότερης αντιμισθίας του υπαλλήλου, αλλά και της ενοχικής μεταξύ του εργοδότη και του υπαλλήλου σχέσης. Σ' αυτό συντείνει και η ακολουθούμενη στην Ελλάδα θέση επί του θέματος όπως αναλύεται το ζήτημα στο σύγγραμμα των Τάχου-Συμεωνίδη: «Ερμηνεία

Υπαλληλικού Κώδικα», 2^η Έκδοση, Τόμος Α' σελ. 461-462, όπου αναφέρεται ότι στην έννοια του όρου «μισθός» περιλαμβάνεται ο βασικός μισθός της θέσεως που κατέχει ο υπάλληλος και οι παρεχόμενες επ' αυτού προσαυξήσεις λόγω χρόνου υπηρεσίας, ενώ η ΑΤΑ ως τιμαριθμικό επίδομα αποτελεί «οικονομικό συμπλήρωμα και οργανικό παρακολούθημα του βασικού μισθού ή της συντάξεως, χωρίς το οποίο οι αντίστοιχες παροχές θα ήταν οπωσδήποτε ανεπαρκείς για την επιτέλεση του, κατά το Σύνταγμα και τους Νόμους, βασικού λειτουργικού τους προορισμού (Ε.Σ.Ολ. 429/1989, Ν.ο.Β. 1989, σελ. 1490).».

Άλλωστε, εάν ο νομοθέτης δεν θεωρούσε τις προσαυξήσεις και το τιμαριθμικό ουσιαστικά ως μέρος των απολαβών ενός υπαλλήλου, δεν θα νομοθετούσε επ' αυτών όπως έπραξε. Το δικαίωμα στην προσαύξηση και το τιμαριθμικό επίδομα θεωρείται δεδομένο εφόσον βέβαια συντρέχουν οι προϋποθέσεις παραχώρησής τους. Το ότι η προσαύξηση υπόκειται στη βεβαίωση του ιεραρχικά προϊσταμένου όσον αφορά την επάρκεια της εκτέλεσης των καθηκόντων του υπαλλήλου αφορά ζήτημα κατά περίπτωση και δεν διαφοροποιεί ούτε, κατά μείζονα λόγο, αναιρεί με οποιοδήποτε τρόπο την έννοια της προσαύξησης ως μέρος των δικαιωμάτων και απολαβών του υπαλλήλου. Εάν συντρέχουν λόγοι αποστέρησης της προσαύξησης, σε δεδομένη περίπτωση, αυτό αποτελεί ζήτημα ατομικής προσφυγής του επηρεαζομένου υπαλλήλου. Στην προκείμενη όμως περίπτωση της επίδικης νομοθεσίας η προσαύξηση αποστερήθηκε καθολικώς, χωρίς αποζημίωση, και επομένως είναι κατά παρόμοιο τρόπο με την αποστέρηση των μισθών και των συντάξεων, ενστάσιμη.

Το ίδιο ισχύει και για το τιμαριθμικό επίδομα το οποίο μπορεί να διαφοροποιηθεί προς τα άνω ή προς τα κάτω ανάλογα με τις συνθήκες της αγοράς, αλλά η ολοκληρωτική αποψίλωση του παραβιάζει το δικαίωμα του υπαλλήλου στις απολαβές του.

Οι προδικαστικές ενστάσεις στις Εφέσεις υπ' αρ. 77/19 και 177/18, δεν ευσταθούν. Εκάστη μηνιαία αποκοπή παρέχει το ανάλογο δικαίωμα σε προσφυγή και δεν τίθεται βάσιμα λόγος συζήτησης εκπρόθεσμης προσφυγής. Από την άλλη, η αναγκαστική αποδοχή του μειωμένου μισθού και σύνταξης, αποτέλεσμα της επιβολής των επιδίκων νομοθετικών ρυθμίσεων, δεν εξουδετερώνει το έννομο συμφέρον, χωρίς τη διατήρηση του οποίου δεν θα ήταν δυνατή η προσβολή της συνταγματικότητας των Νόμων.

Υπό το φως των ανωτέρω δεν παρίσταται λόγος ενασχόλησης με την αντέφεση στην Έφεση υπ' αρ. 76/19, ούτε, βεβαίως, και με το ζήτημα των εξόδων που επιδικάστηκαν πρωτοδίκως.

Συνεπώς, θα απορρίπταμε όλες τις εφέσεις, επικυρώνοντας την πρωτόδικη κρίση.

Στ. Ναθαναήλ,

Δ.

Α. Πούγιουρου,

Δ.

/ΕΘ

Α Π Ο Φ Α Σ Η

ΠΑΡΠΑΡΙΝΟΣ, Δ. Το Άρθρο 23 του Συντάγματος υπήρξε αντικείμενο ανάλυσης και ερμηνείας αρκετών δικαστικών αποφάσεων. Με αυτό κατοχυρώνεται το Δικαίωμα Ιδιοκτησίας. Είναι ένα από τα άρθρα του Μέρους ΙΙ του Συντάγματος, που αναφέρεται στα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες του ατόμου. Οι τέσσερις πρώτοι παράγραφοι, που σχετίζονται με τα θέματα υπό εξέταση είναι:

Άρθρο 23 του Συντάγματος προβλέπει:

"1. Έκαστος, μόνος ή από κοινού μετ' άλλων, έχει το δικαίωμα να αποκτά, να είναι κύριος, να κατέχει, απολαύη ή διαθέτη οιασδήποτε κινητήν ή ακίνητον ιδιοκτησίαν και δικαιούται να απαιτή τον σεβασμόν του τοιούτου δικαιώματος αυτού.

Το δικαίωμα της Δημοκρατίας επί των υπογείων υδάτων, ορυχείων και μεταλλείων και αρχαιοτήτων διαφυλάσσεται.

2. Στέρησις ή περιορισμός οιοσδήποτε τοιούτου δικαιώματος δεν δύναται να επιβληθή ειμή ως προβλέπεται υπό του παρόντος άρθρου.

3. Η άσκησις τοιούτου δικαιώματος δύναται να υποβληθή διά νόμου εις όρους, δεσμεύσεις ή περιορισμούς απολύτως απαιτήτους προς το συμφέρον της δημοσίας ασφαλείας ή της δημοσίας υγιείας ή των δημοσίων ηθών ή της πολεοδομίας ή της αναπτύξεως και χρησιμοποίησεως οιασδήποτε ιδιοκτησίας προς προαγωγήν της δημοσίας ωφελείας ή προς προστασίαν των δικαιωμάτων τρίτων.

Διά πάντα τοιούτον όρον, δέσμευσιν ή περιορισμόν, όστις μειώνει ουσιωδώς την οικονομικήν αξίαν της τοιαύτης ιδιοκτησίας, δέον να καταβάλληται το ταχύτερον δικαία αποζημίωσις, καθοριζομένη, εν περιπτώσει διαφωνίας, υπό πολιτικού δικαστηρίου.

4. Οιαδήποτε κινητή ή ακίνητος ιδιοκτησία ή οιονδήποτε δικαίωμα ή συμφέρον επί τοιαύτης ιδιοκτησίας δύναται να απαλλοτριωθεί αναγκαστικώς υπό της Δημοκρατίας ή υπό της δημοτικής αρχής, ως και υπό Κοινοτικής Συνελεύσεως υπέρ εκπαιδευτικών, θρησκευτικών, φιλανθρωπικών ή αθλητικών σωματείων, οργανώσεων ή ιδρυμάτων υποκειμένων εις την αρμοδιότητα αυτής και μόνον εις βάρος προσώπων ανηκόντων εις την αντίστοιχον κοινότητα, ως επίσης και υπό νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή οργανισμού κοινής ωφελείας, προς ους έχει παραχωρηθή τοιούτον δικαίωμα υπό του νόμου και δη μόνον:

(α) προς εξυπηρέτησιν σκοπού δημοσίας ωφελείας, ειδικώς καθορισθησομένου διά γενικού περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως νόμου, όστις θέλει θεσπισθή εντός έτους από της ημερομηνίας ενάρξεως της ισχύος του Συντάγματος,

(β) του τοιούτου σκοπού εξειδικευομένου δι' ητιολογημένης αποφάσεως της απαλλοτριούσης αρχής εκδιδομένης κατά τας διατάξεις του νόμου τούτου, περιλαμβανούσης σαφώς τους λόγους της τοιαύτης απαλλοτριώσεως και

(γ) επί καταβολή τοις μετρητοίς και προκαταβολικώς δικαίας και ευλόγου αποζημιώσεως καθοριζομένης εν περιπτώσει διαφωνίας υπό πολιτικού δικαστηρίου."

Παρατηρείται συναφώς ότι το Άρθρο 23 αναφέρεται σε δικαίωμα ιδιοκτησίας τόσο σε σχέση με κινητή όσο και σε ακίνητη ιδιοκτησία.

Πρόχειι προς εξέταση η διακρίβωση εάν οι τέσσερις απολαβές που αναφέρονται στους υπό εξέταση νόμους, ήτοι ο "μισθός" η "σύνταξη", η "προσαύξηση" και το "τιμαριθμικό επίδομα", εμπίπτουν εν τη εννοία της "ιδιοκτησίας" του Άρθρου 23.

Η λέξη "ιδιοκτησία" που συναντάται στο Άρθρο 23, είναι σύνθετη, προέρχεται από τον συνδυασμό των λέξεων "ίδιος" και "κτώμαι" (βλ. Τεγόπουλος Φυτράκης Ελληνικό Λεξικό).

Εννοιολογικά ο όρος υποδηλώνει την κυριότητα επί ακινήτου ή κινητού αντικειμένου και εξυπακούει την δυνατότητα διάθεσης του. (βλ. Πρωΐου, Λεξικό της

Νέας Ελληνικής Γλώσσης, Τόμος 1, σελ. 1178 και Γεωργοπαπαδάκου και Συνεργατών, το Μεγάλο Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, σελ. 471, (βλ.

George D. Lordos & Sons Ltd v. Εφόρου Φόρου Εισοδήματος [\(2002\) 3 Α.Α.Δ.](#)

[19](#)).

Ο Δ. Δαγτόγλου στο Σύγγραμμα του "Συνταγματικό Δίκαιο" Ατομικά Δικαιώματα, 4^η έκδοση, 2012, σελ. 893, παράγρ. 1228 αναφέρει ότι ο όρος "ιδιοκτησία" έχει την ίδια έννοια με τον όρο "κυριότητα" και σημαίνει την "άμεση, απόλυτη και καθολική εξουσία επί του πράγματος".

Στην Δημητριάδη κ.α. ν. Υπουργικού Συμβουλίου κ.α. [\(1996\) 3 Α.Α.Δ. 85](#) επεσημάνθηκε ότι οι σχετικές με την ιδιοκτησία διατάξεις του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ταυτίζονται στην ουσία με τις πρόνοιες του Άρθρου 23.1 του Συντάγματος. "Όχι μόνο η Σύμβαση στην ουσία ενσωματώθηκε στο Σύνταγμα και το Κυπριακό Δίκαιο, αλλά και τα Κυπριακά Δικαστήρια αναφέρονται στη νομολογία του Συμβουλίου της Ευρώπης ως βοήθημα στην ερμηνεία των αντίστοιχων Άρθρων του Συντάγματος". (βλ. Α. Λοΐζου. Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, σελ. 38, Λευκωσία 2000, Δημοκρατία ν. Βασιλείου ως Διαχειριστή της περιουσίας του αποβιώσαντα Χριστοφή Β. Ππασιά κ.α. [Π.Ε. 381/2010 ημερ. 28.5.2015](#))

Στο Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου Αρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΣΔΑ) απαντάται η φράση "περιουσιακά στοιχεία" ("possessions"). Η λέξη "possessions" που συναντάται στο Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου Αρ. 1, έχει ερμηνευθεί ότι σημαίνει την αυτόνομη έννοια, η οποία καλύπτει αμφοτέρως, τόσο αυτή των υπάρχοντων περιουσιακών στοιχείων (existing possessions), όσο και περιουσιακών στοιχείων (assets), περιλαμβανομένων αξιώσεων, για τις οποίες ο αξιών μπορεί να επιχειρηματολογήσει ότι έχει τουλάχιστον νόμιμη προσδοκία (legitimate expectation) ότι θα εξασφαλίσει αποτελεσματική απόλαυση περιουσιακού δικαιώματος (βλ. *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium* 20 Nov. 1995, Series A no 332, §31, *S.A. Eye (Oxford) Ltd etc v. The U.K.* (GC) §61, *Von Maltzan and Others v. Germany (dec)*(GC) §74, *Kopecky v. Slovakia* (GC) §35

(c)). Τα περιουσιακά στοιχεία περιλαμβάνουν δικαιώματα (rights) "in rem" και "in personam". Περιλαμβάνουν ακίνητη και κινητή περιουσία όπως και άλλα ιδιοκτησιακά δικαιώματα (proprietary rights). Εξετάζεται σε κάθε περίπτωση κατά πόσο τα γεγονότα της υπόθεσης, στην ολότητα τους, παρέχουν τίτλο, στο ουσιαστικό δικαίωμα το οποίο προστατεύεται από το Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου Αρ. 1 (βλ. Depalle v.

France (GC) no.34044/02, ECHR 2010 para 62, Anheuser-Bush Inc v. Portugal

(GC) no73049/01, ECHR 2007-1, para 63, Oneryildiz v. Turkey (GC) No. 48939/99,

ECHR 2004-XII §124, Broniowski v. Poland no. 31443/96, ECHR 2004 Beyeler v.

Italy (GC) no. 33202/96, ECHR 2000-I, para 100, Iatridis v. Greece (GC) no.

31107/96, ECHR 1999-I, para 54, Centro Europa 7 S.R.L. and di Stefano v. Italy

(GC) no. 38433/09, ECHR 2012 para 17, Fabris v. France (GC) no 16574/08 ECHR 2013

extracts, para 49, 51, Parrilo v. Italy (GC) no. 46470/11 ECHR 2015 para 211, Belane Nagy v.

Hungary (GC) no 53080/13, 13 December 2016, para 76).

Αντίθετα, η ελπίδα αναγνώρισης περιουσιακού δικαιώματος το οποίο είναι αδύνατο να ασκηθεί αποτελεσματικά δεν μπορεί να θεωρηθεί ως "possession", ούτε μπορεί να θεωρηθεί περιουσιακό στοιχείο, αξίωση υπό όρους (conditional claim) η οποία εξέλειπε λόγω μη πλήρωσης του όρου. (βλ. Prince Hans-Adam II of Liechtentain v. Germany (GC) no 42527/98, ECHR 2001-vii, paras 82-83, Gratzinger and Gratzingerova v. The Czech Republic (Jcc)(GC) no 39794/98, ECHR 2002-vii, para

69, Korpccky v. Slovakia (άνω) para 35(c), Stretch v. United Kingdom, no

44277/98, 24 June 2003 para 32, Centro Europa 7 S.R.L. and di Stefano v. Italy (GC) (άνω)

para 172). Η προσδοκία (legitimate interest) προκειμένου να είναι νόμιμη θα πρέπει ως εκ της φύσεως της να είναι περισσότερο συγκεκριμένη παρά μια απλή ελπίδα και να στηρίζεται σε κάποια νομική πρόνοια ή νόμιμη ενέργεια, όπως

Δικαστική απόφαση η οποία έκρινε το περιουσιακό συμφέρον. (βλ. Korpccky v. Slovakia (GC)

(άνω) para 40-50, Centro Europa 7 SRL and di Stefano (άνω) para

173, *Saghinadre and Other v. Georgia* no 18768/05, 27 May 2010 para 103, *Ceni v. Italy* no 25376/06 4 February 2014, para 39, *Belane Nagy v. Hungary* (άνω) para 75, *Pine Valley Dev. Ltd and Others v. Ireland*, 29 November 1991, Series A no 222, *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium* (άνω) para 31). Στην τελευταία υπόθεση, ανωτέρω, κρίθηκε ότι οι αξιώσεις της Αιτήτριας για ζημιές, οι οποίες εκπήγαζαν από ναυτικά ατυχήματα και μπορούσαν να κριθούν σύμφωνα με το γενικό Δίκαιο των Αστικών Αδικημάτων αποτελούσαν "legitimate expectation".

Σε αντίθετη περίπτωση δεν υπάρχει προσδοκία (βλ. *Anheuser - Busch Inc v. Portugal* (GC) (άνω), para 65, *Centro Europa 7 S.R.L. and di Stefano v. Italy* (GC) (άνω) para 75, *Karachaliov v. Greece* (άνω) para 46, *Radomilja and others v. Croatia* (GC) nos 37685/10 and 22768/12, 20 March 2018 para 149).

Επίσης, ελλείπει η νόμιμη προσδοκία όπου ενυπάρχει αντιδικία αναφορικά με την ορθή ερμηνεία του Εθνικού Δικαίου και η επιχειρηματολογία αυτού που προβάλλει την αξίωση απορρίπτεται από το Εθνικό Δικαστήριο (βλ. *Anheuser - Busch Inc v. Portugal* (GC) (άνω), para 65, *Centro Europa 7 S.R.L. and di Stefano v. Italy* (GC) (άνω) para 75, *Karachaliov v. Greece* (άνω) para 46, *Radomilja and others v. Croatia* (GC) nos 37685/10 and 22768/12, 20 March 2018 para 149).

Στην *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany*, Appl. 42527/98 ημερ. 12.7.2001, σκέψεις 82-83 αναφέρθηκαν:

"82. The applicant can allege a violation of Article 1 of Protocol No.1 only in so far as the impugned decisions related to his "possessions" within the meaning of this provision.

83. The Court notes that, according to the established case-law of the Convention organs, "possessions" can be "existing possessions" or assets, including claims, in respect of which the applicant can argue that he has at least a "legitimate expectation" of obtaining effective enjoyment of a property right. By way of contrast, the hope of recognition of the survival of an old property right which it has long been impossible to exercise effectively cannot be considered as a "possession" within the meaning of Article 1 of Protocol No. 1, nor can a conditional claim which lapses as a result of the non-fulfilment of the condition (see the recapitulation of the relevant principles in *Malhous*, decision cited above, with further references, in particular to the Commission's case-law)."

Στην *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium* (ανωτέρω αναφέρονται στην σκέψη 31, τα ακόλουθα "31. ..the applicants could argue that they had a "legitimate expectation" that their claims deriving from the accidents in question would be determined in accordance with the general law of fort.."

Στην *Richardson v. The United Kingdom* 26252/08, (2010) ECHR